

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

PhDr. Klára Červenková a její přínos ženám v 1. polovině 20. století

Vypracovala: Lenka Dřevová
Vedoucí práce: doc. PhDr. Stanislav Holubec, Ph.D. et Ph.D.

České Budějovice 2020/2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury uvedených níže v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 74b zákona č. 111/1998 Sb. souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdané kvalifikační práci. Dále souhlasím s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Soběslavi, dne 21.6. 2021

Lenka Dřevová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce doc. PhDr. Stanislavu Holubcovi, Ph.D. et Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady i připomínky.

Anotace

Bakalářská práce bude uvedena nastíněním termínu ženské otázky, historickou přeměnou postavení žen a jejich pracovními příležitostmi. Také bude poukázáno na vývoj emancipačního hnutí v 19. a 20. století. Hlavní část se pak bude zabývat životní cestou středoškolské profesorky Dr. Kláry Červenkové (1873-1945), jejím studiem na gymnáziu „Minerva“, na Univerzitě Karlově a Škole vysokých studií pedagogických v Praze. Dále práce pojednává o jejím pedagogickém působení jako středoškolské profesorky s odkazem na problematiku laické morálky. Zmiňována bude Klářina angažovanost v činnostech ženských spolků a v politických uskupeních – Výboru pro volební právo žen a Ženské národní radě. Kromě toho bude přiblížen i Klářin vztah s dalšími aktivistkami emancipačního hnutí. Představena bude také její účast ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, odmítavý postoj vůči nacistickému režimu a s tím spojený osudný pobyt v koncentračním táboře Ravensbrück.

Klíčová slova: Klára Červenková, ženská emancipace, Československo, Minerva, volební právo, laická morálka, Ravensbrück, učitelka

Annotation

The bachelor's thesis will be introduced by outlining the term women's issues, the historical transformation of the position of women and their job opportunities. There will be reminded on development emancipation movement during 19th and 20th century. The main part deals with a life journey of high school teacher, doctor Klára Červenková (1873-1945), her study at Minerva Grammar School, at Charles University in Prague and at School of Pedagogical Studies in Prague. This bachelor's thesis is also about pedagogical work as a high school professor with reference to the issue of lay morality. In the work is mentioned her participation in women's clubs and political associations- Committee on Women's Suffrage and the Women's National Council. Moreover, the relationship with other activists of the emancipation movement will be described. Also, will be introduced her participation in Committee on Aid for Democratic Spain, her negative attitude to Nazism and the associated fateful stay in the Ravensbrück concentration camp.

Key words: Klára Červenková, female emancipation, Czechoslovakia, Minerva, suffrage, lay morality, Ravensbrück, teacher

Obsah

ÚVOD	7
1. ŽENSKÁ OTÁZKA V 19. A POČÁTKEM 20. STOLETÍ	9
1.1 Proměna postavení žen	10
1.2 První ženské spolky a dívčí vzdělávání	11
1.3 Vysokoškolské vzdělání u prvních československých žen.....	13
1.4 Pracovní příležitosti žen.....	15
1.5 Boj za volební právo žen	18
1.6 Vstup žen do politiky	19
2. RODINNÉ ZÁZEMÍ KLÁRY ČERVENKOVÉ	22
3. ŠKOLNÍ LÉTA	23
3.1 Studium na gymnáziu „Minervy“	23
4. UČITELSKÁ ČINNOST.....	26
4.1 Reforma školy v letech 1922–1928	28
4.2 Stranická potřeba vzdělání členek sociální demokracie	29
4.3 Laická morálka.....	30
5. ANGAŽOVANOST VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ A POLITICKÉ PŮSOBENÍ KLÁRY	36
5.1 Ženský kroužek spolku „Slavie“	36
5.2 Spolek Minerva a pokračování myšlenky dívčího gymnázia	38
5.3 Výbor pro volební právo žen	39
5.4 Ženská národní rada	40
5.5 Spolupracovnice K. Červenkové	44
5.6 Účast ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku.....	46
6. POSLEDNÍ LÉTA ŽIVOTA	49
6.1 Odpor proti nacistické ideologii	49
6.2 Vězenkyně v koncentračním táboře Ravensbrück.....	51
6.3 Klářin život zasvěcen pro ženskou otázku.....	53
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
Literatura.....	58
Články	62
Akademické práce.....	63
Internetové zdroje	63
PŘÍLOHY	65

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma ženské emancipace s důrazem na osobnost české aktivistky 1. poloviny 20. století Dr. Kláry Červenkové. Hlavním důvodem byl můj zájem o český feminismus, který se stává i dnes velmi aktuálním společenským tématem. Určitý dojem na mě zanechaly dva aspekty – přečtení knihy *Feministky nenosí růžovou a jiné lži*¹ a zhlédnutí čtyřdílného seriálu o spisovatelce Boženě Němcové. Právě to ve mně probudilo zájem o otázku vzniku emancipačního hnutí a jeho význačných aktivistkách v Čechách. Právě osobnost Kláry je silně spjata s tímto obdobím, a tak mě lákalo zmapování života dosud neprobádané osobnosti a pokus o ucelené sepsání její životní cesty od narození na Malé Straně v Praze až po úmrtí v koncentračním táboře Ravensbrück.

Důležitost tohoto tématu spatřuji v jeho nadčasovosti – to my, ženy, dnes vděčíme snahám Červenkové a ostatním feministkám za přístup na vysoké školy, volební právo nebo za možnost kandidovat v komunálních či parlamentních volbách. I když některé ženy se v dnešní společnosti stále cítí ukřivděny, určitě dnešní stav ženské otázky nelze srovnávat s obdobím před koncem 19. století.

Mým hlavním cílem v této práci je tedy představení ženské feministky Kláry Červenkové. Avšak ještě předtím v úvodní části shrnu dosavadní úspěchy ženského emancipačního hnutí, první pronikání žen do politické sféry a jejich možnosti zaměstnání. Zkrácený přehled o historickém vývoji postavení žen budu čerpat z publikace Jany Burešové (2001), Pavly Horské (1999) či příspěvku Boženy Kopiczkové (2009). Pro informace o emancipačním hnutí mi poslouží knihy od Mileny Lenderové (1999), Jany Malínské (2005) a také statě od Soni Hendrychové (1992, 1999). Z cizojazyčných zdrojů uvedu příspěvky od Jitky Malečkové (2004) a Juliane Jacobi (2010).

V hlavní části, věnované Kláře Červenkové, budou využity hlavně archivní materiály z jejího osobního fondu – korespondence, články a různé zápisky. K lepší orientaci v jejím životě pak poslouží Archivní pomůcka hlavního města Prahy. Dále budou využity archivní dokumenty z Národního archivu v Praze a Klářiny práce, ke kterým mi umožnil

¹ CURTIS, Scarlett. *Feministky nenosí růžovou a jiné lži*. Přeložil Nika EXNEROVÁ. V Praze: CoBoo, 2019.

přístup archiv Univerzity Karlovy. O její školní činnosti budu čerpat informace z knihy: *Minerva 1890-1936* od Milady Sekyrkové (2016) a z *Výročních zpráv soukromého gymnázia dívčího spolku Minervy v Praze*. K otázce laické morálky mi poskytně informace kniha od Antonína Kudláče a časopis s názvem *Volná myšlenka*. K seznámení s politickým působením Kláry využiji dobové časopisy jako například *Ženskou radu*, *Národní osvobození*, *Ženský svět* nebo *Vlastu*. Jako další zdroje mi poslouží již zmiňované knihy o ženské otázce využity v obecné části, k nim zde přidám publikace od Evy Uhrové (2008, 2012) a Marie Neudorflové (1999), kde dochází ke zmínění jména Červenkové. Kromě toho použiji informace i z Klářiných článků o působení prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Pro poslední roky jejího života poslouží zmínky ve sborníku *Ravensbrück* (1960), studie Pavly Plaché (2019) o českých ženách vězněných v tomto koncentračním táboře a také její online dostupná přednáška na téma: *Československé ženy v Ravensbrücku*.

1. Ženská otázka v 19. a počátkem 20. století

Často se pojem ženské otázky ztotožňuje s termínem feminismu. Pojímáme jej jako „*hnutí vycházející z přesvědčení o nevýhodném postavení žen ve společnosti.*“² Snahou ženských hnutí je nastolení rovnoprávnosti mezi mužem a ženou, ale jako obecný cíl ženské emancipace se uvádí - vnímat ženu jako individuální bytost se svými právy.³

Rozdílnost pojmů – ženské otázky a feminismu, však vychází z historického zavedení těchto termínů.⁴ Pojem feminismus se objevuje ke konci 19. století, jako první se za feministku prohlásila se svými spolupracovnicemi v roce 1882 Francouzka Hubertine Auclert.⁵ Termín „ženská otázka“ je však starší, vytvořen byl v 19. století, konkrétně je s ním spojován rok 1948, symbolizující zrod moderní společnosti.⁶

Pokud se zaměříme na ženskou otázku, tak již spisovatelka Eliška Krásnohorská (1847-1926) na ní upozornila ve své stati, kde zdůrazňuje nerovnost ve mzdách mezi pohlavími a předsudek, že žena nemusí hned zanedbávat rodinu, když se vrhá do pracovního života mimo domov. Na závěr píše, že bychom měli vést ženu k samostatnosti a ekonomické nezávislosti na partnerovi.⁷

Jednu z prvních definic ženské otázky pak přináší Ottův slovník naučný v roce 1908, autorkami hesla „ženská emancipace“ jsou Františka Plamínková (1875-1942) a Albína Honzáková (1877-1973), zní následovně: „*je problém, v němž jde o oprávněnost nároků ženy na uznání celého lidství jejího a důsledků z toho plynoucích.*“⁸ Současně s tímto pojmem definují české aktivistky i ženské hnutí – zde se zohledňuje boj žen za vymanění se z mužské nadvlády a získání vlastní rovnoprávnosti.⁹

² LENDEROVÁ, Milena. MŠMT ČR. Feminismus, Gender, emancipace a ženská otázka. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/9633_1_1, s. 2-3.

³ Tamtéž.

⁴ OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. Gender sondy, s. 13.

⁵ OFFEN, Karen. *European feminisms 1700-1950: a political history*. Stanford: Stanford University Press, 2000, s. 19.

⁶ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, 2010, s. 9.

⁷ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. Praha: Ed. Grégr, 1881. Epištoly svobody, s. 97-102.

⁸ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný* [online]. Praha, 1908 [cit. 2021-6-28]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni43ottogoog/page/n853/mode/2up?view=theater>

⁹ Tamtéž.

Počátek českého feministického hnutí vymezuje ve své knize¹⁰ Vlasta Kučerová od 30. let 19. století, ale o žádné radikální snahy o nastolení rovnoprávnosti se nejednalo, spíše se z dobových konvencí vymaňovaly některé autorky, které psaly pro ženy. Ale například zahraniční autoři jako Katherine David řadí počátek ženské emancipace až do 90. let 19. století, Richard Evans dokonce až na počátek 20. století.¹¹ Dle většiny českých autorů se ženská otázka začíná výrazněji probouzet ke konci 19. století, kdy se ženy začínají hlásit o svá práva, která jim byla dosud odepírána.¹² Jejich emancipační snahy se vyznačují umírněností – ženy totiž „nebojují“ proti mužům, nýbrž se v nich snaží vzbudit zájem o pomoc na změně jejich společenského postavení.¹³ Právě cesta žen ke vzdělání, pracovním příležitostem a politickým právům bude představena v následující kapitole.

1.1 Proměna postavení žen

Zlepšení situace žen nepřinesla ani Velká francouzská revoluce, ta hlásala pouze rovnost v oblasti sociální, jinak se stále upírá pozornost k tzv. přirozené odlišnosti pohlaví zastávané filozofem Rousseauem, který vymezuje samostatné poslání muže i ženy ve společnosti následovně: „*Otec je v pozici zákonodárného vládce a matka je mu podřízena.*“¹⁴ Jedinou světlou chvílí představuje ve Francii v roce 1792 uzákonění rozvázání manželství, v rámci Evropy se však další změny ku prospěchu postavení ženy neodehrávají. Dokonce dochází k negativnímu vnímání ženské populace, a tak se v celém 19. století projevuje tzv. domestikace žen – hlavním ženským úkolem tedy zůstává péče o domácnost.¹⁵ Ženy kromě nedostatečných práv sužují také těžké porody spojené s vysokou úmrtností rodiček. Stále zde nebylo jasné, zda si ženy budou schopny vydobýt rovné postavení s muži, ale určitým povzbuzením pro ně představuje dílo filozofa Johna Stuarta Milla – *Poddanství žen* (1869), ve kterém poukazuje na to, že by ženy neměly být

¹⁰ KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách*. Brno: Ženská revue, 1914.

¹¹ MALEČKOVÁ, Jitka. The emancipation of women for the benefit of the nation. The Czech Women's Movement. In: PALETSCHEK, Sylvia et al a . *Women's Emancipation Movements in the Nineteenth Century. A European Perspective*. Stanford: Stanford University Press, 2004, s. 168.

¹² OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. Gender sondy, s. 9.

¹³ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 48.

¹⁴ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Proměny genderové identity: „Teoretická“ reflexe feminity od středověku do 20. století. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 35.

¹⁵ Tamtéž, s. 20-35.

svým mužům podřízeny.¹⁶ Avšak stále je tato doba spojena s nižším vzděláním žen, které ovlivňuje jejich postavení ve společnosti a ekonomickou závislost na mužském elementu. Jejich postavení ztrpčuje i politický život výhradně určený pouze mužům.¹⁷

Ve druhé polovině 19. století, hlavně na přelomu 19. a 20. století se postavení žen ve společnosti začíná výrazně měnit. Za hlavní podnět vedoucí k tomuto kroku slouží nástup průmyslové revoluce odehrávající se na přelomu 18. a 19. století, díky které se lidé stěhují z venkova do měst za pracovními příležitostmi. A tak namísto zemědělské společnosti vzniká industriální, kde se ženy mohou plně angažovat jako pracovní síla. V pozdějších letech roste také poptávka po ženském vzdělání, aby se ženy mohly stát učitelkami, úřednicemi či ošetřovatelkami. Kromě toho nastupuje proměna rodinného soužití, kde se mladí jedinci začínají osamostatňovat a už nežijí v jedné společné domácnosti s rodiči po celý svůj život, jak tomu často bývalo na venkově.¹⁸

1.2 První ženské spolky a dívčí vzdělávání

Počátky emancipačních snah bychom hledali v USA, odkud se pak začínají šířit do západní Evropy – Švýcarska, Holandska, Skandinávie, Německa i do Rakouska-Uherska, kam spadají až do roku 1918 i české země.¹⁹

V první polovině 19. století vnímají čeští národní aktivisté ženu „*jako spolupracovnici při probouzení národa*“²⁰, ale přesto se ženám neotvírají dveře do veřejné sféry. Rodiny se snaží provdat své dcery a už od dětství jim vštěpovat správné návyky, aby byly dobrými hospodyněmi a matkami. Stále tedy převažuje role ženy v domácnosti podpořena výchovou dětí v duchu vlastenectví. Typický příklad takovéto ženy ztělesňuje básnířka Antonie Reissová (1817-1852), která se provdá za ovdovělého básníka Františka Ladislava Čelakovského (1799-1852), aby se postarala o jeho děti.²¹

¹⁶ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. Knižnice Dějin a současnosti, s. 9.

¹⁷ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 28-30.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž, s. 28.

²⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus, s. 236.

²¹ Tamtéž, s. 236-238.

Vedle myšlenek českého vlasteneckého hnutí se také začíná projevovat solidarita českých žen vykonávajících sociální práce pro chudobou zasažené jedince. U zrodu dobročinnosti stojí Marie Riegrová Palacká (1833-1891), zřizovatelka Spolku svaté Ludmily, který slouží k zaopatření financí na otevření studijních možností i nemajetným dívkám. Dále se zde také angažuje její dcera a spisovatelka Marie Červinková-Riegrová (1854-1895) se snahou zajistit osiřelým dětem vhodné prostředí u pěstounů a také se snaží, aby na děti po ukončení vzdělání byla uvalena ochrana v začínající profesi. Zřídila svůj vlastní spolek Záštit, jehož hlavním posláním se stalo zřízení noclehárny sloužící k poskytnutí azylu pracujícím dívkám z vesnic. Tímto krokem jim chtěla poskytnout útočiště pro ekonomickou nezávislost, ale rozhodně nesdílela názor, že díky této výhodě začne žena upřednostňovat práci na úkor rodiny, o tom ostatně vypovídají i její slova: „*Láska k životu rodinnému tak mocně v něm zakotvena, že žena kvůli tomuto ráda opouští zaměstnání sebe výhodnější.*“²² Dobročinnost žen se v 2. polovině 19. století nestala rozhodně zavrhanou, naopak byla přijímána okolím velmi pozitivně.²³

Výraznější projevy ženského hnutí se dostávají v 60. letech 19. století hlavně přednáškovou a vzdělávací činností – z těchto důvodů začínají vznikat spolky i dívčí školy, které mají slečnám umožnit lepší postavení na pracovním trhu.²⁴ Do Čech se začíná dostávat vliv amerického emancipačního hnutí, který představuje pokrokový vlastenec Vojta Náprstek (1826-1894). Po svém návratu z USA se snaží vzbudit zájem o vzdělání u všech společenských vrstev, kromě toho si také uvědomuje, jakým neblahým sociálním podmínkám jsou vystaveny ženy. Z toho důvodu v roce 1865 zřizuje s pomocí spisovatelky Karoliny Světlé (1830-1899) Americký klub dam, který se stal hlavním místem pro vzdělávání žen napříč všemi možnými obory – seznamovaly se zde např. s botanikou, ekonomikou, právem či fyzikou. Kromě vzdělání se tu pěstuje i zájem o charitativní akce a o moderní rady ohledně výchovy dětí. Další významný spolek, Ženský

²² BAHENSKÁ, Marie. Sociální práce žen v českých zemích v 19. století.: Tradice-kontinuita-povinnost. In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 19-29.

²³ Tamtéž, s. 19-29.

²⁴ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy, s. 11.

výrobní spolek český, zakládá roku 1871 Karolina Světlá, jehož „cílem bylo vychovávat ženy a dívky prakticky a ekonomicky k výdělečné činnosti.“²⁵

I díky vzniku tohoto spolku se v 80. letech uplatňuje liberálnější přístup k osamostatnění žen spočívající v konání všelijakých jazykových, malířských nebo obchodních kurzů. Touha po naplnění dívčího středního vzdělání se uskuteční v roce 1890, kdy Eliška Krásnohorská zakládá vůbec první soukromé dívčí gymnázium v Čechách.²⁶ V Německu zřizují první dívčí gymnázium ve městě Karlsruhe až roku 1893.²⁷ Tento posun měl dívkám otevřít možnost univerzitního vzdělání – to se však stávalo velmi postupně. Řádné ukončení vysokoškolského studia jako první poskytla svým studentkám v roce 1897 filozofická fakulta. V roce 1900 se stejného kroku dočkaly i dívky studující farmacii a medicínu.²⁸ Ne všechny zájemkyně o vysokoškolské studium měly takové štěstí a mnohdy si na podobný krok musely počkat až do vzniku Československé republiky, některé studentky i déle např. na právnické fakultě až do roku 1922.²⁹

1.3 Vysokoškolské vzdělání u prvních československých žen

Dívky absolvující střední a vysokoškolské vzdělání stejně jako Červenková působily jako učitelky, profesorky, úřednice, lékařky či jako sociální pracovnice atd.³⁰ Mezi prvními z nich figurovala lékařka Anna Honzáková, učitelka Olga Šrámková či pedagožka Božena Jiráňková – tyto ženy však působily na vysoké škole ještě před legalizací ženského studia jako tzv. hospitantky. Svolení k účasti na přednášce musely získat od svého vyučujícího a vstup na univerzitní půdu jim mohl být kdykoliv odepřen. Navíc nemohly vykonávat závěrečné zkoušky, které by uzavřely jejich letité úsilí. V tomto případě však chtěly univerzity působit pokrokově, a proto se také studentky

²⁵ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 44.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ JACOBI, Juliane. The Influence of Confession and State: Germany and Austria. In: *Girls' Secondary Education in the Western World: From the 18th to the 20th Century*. USA: Palgrave Macmillan USA, 2010, s. 45.

²⁸ Tamtéž, s. 44-45.

²⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy, s. 11-12.

³⁰ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články, inv. číslo 106, kart. 4, Článek do almanachu k výročí gymnázia Minerva, 1930.

dočkaly označení mimořádných posluchaček, díky kterému byly připuštěny k řádnému studiu na univerzitě.³¹

První řádnou absolventkou na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se stává Marie Zdenka Baborová, když je v roce 1901 promována doktorkou filozofie. Nejen, že se na fakultě vyznamenala dobrými výsledky ve studiu, ale také ovládala cizí jazyky.³²

Obtížnější situaci však byly vystaveny uchazečky o řádné studium lékařské fakulty. „*První pionýrka v tomto oboru MUDr. Anna Bayerová prošla trpkou školou života, nedosáhnuvši nikdy plného zhodnocení svého vzdělání ve své vlasti.*“³³ Titul doktora získala ve Švýcarsku, ale svou praktickou lékařskou činnost nemohla ve svém rodném Rakousku vůbec praktikovat. Nakonec rakouská vláda studentkám farmacie a medicíny v roce 1900 vyhověla a umožnila jim konat závěrečné zkoušky. S každým rokem se tak zvyšovalo množství posluchaček, ale jiné vysoké školy se stále takovým možností neotvírají. Ani přes naléhání u rakouského ministerstva kultu a vyučování není např. zájemkyním o studium techniky umožněno řádné absolvování této vysoké školy.³⁴

Po vzniku republiky se situace pro vysokoškolské studentky zlepšuje. Hned po vyhlášení samostatnosti Československa se dívky mohou vzdělávat na vysokých školách technických, na fakultě právnické či na malířské akademii. Nově se také zřizují univerzity v Brně a Bratislavě.³⁵ Absolventky se chtěly prosadit ve všech oborech, včetně těch mužských. Nechtěly své znalosti využívat pouze v domácím prostředí, ale často se kvůli tomu setkávaly s nepřijetí mužskou reakcí. Také se často jako vyučující vracely na gymnázium Minervy, čímž se zřekly svého práva k založení rodiny, protože do roku 1919 v Čechách existoval celibát učitelek.³⁶

I když se situace lepšila, stále přetrvávala nerovnost žen v oblasti práce. Ačkoliv se v Ústavě ČSR z roku 1920 uváděla rovnoprávnost obou pohlaví, z praktického hlediska k jejímu dodržování nedochází. „*Praxe přináší mnohé obtíže, ba i pokusy po omezení*

³¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy, s. 132-133.

³² HÁJKOVÁ, Vanda. STRNADOVÁ, Iva. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 54.

³³ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články, inv. číslo 107, kart. 4, Československé ženy na vysoké škole a v povoláních vyžadujících vysokoškolské vzdělání, nedatováno.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy, s. 133.

činnosti žen v tomto směru. ³⁷ Záleží ale také na povolání, které žena vykonává. Lékařky a inženýrky se nesetkávají s velkou důvěrou, podobně architektky, ženy věnující se průmyslovým oborům či aktivistky působící v oblasti výzkumu.³⁸

1.4 Pracovní příležitosti žen

S rozvojem vzděláním do značné míry souvisela i otázka uplatnění žen na pracovním trhu. Muži se v 19. století staví proti vzdělávání žen, protože stále se drží stanoviska „o ženské křehkosti, mravnosti a nezastupitelnosti v rodině.“³⁹ Stále tedy trvali na tom, aby se ženy věnovaly pouze práci v domácnosti, v tom s nimi jasně souzněla katolická církev, která naprosto odmítala, aby se ženy věnovaly práci mimo svůj domov. Avšak nově nastavená ekonomika si vynucovala, aby byly ženy stále více začleňovány do pracovního koloběhu.⁴⁰

V případě nižších sociálních vrstev pracovala na venkově v zemědělství a pokud si při přechodu do města nemohla rodina dovolit služebnou, tak se žena věnovala péči o domácnost sama. Pokud však nastala situace, kdy muž přišel o práci, žena jeho funkci někdy nahrazovala i na úkor svých domácích prací. Proto se nelze divit, že velké množství zaměstnaných žen pocházelo právě z chudších vrstev obyvatelstva. Šlo tedy hlavně o hmotné zajištění chodu rodiny.⁴¹

Snahy o ekonomickou nezávislost žen se začínají projevovat až ve 2. polovině 19. století. A tak začínají ženy masově pracovat, nejčastěji zastávají manuální práce – pracují jako dělnice, nádenice nebo služebné v domácnostech. Na lepší pracovní místa se většinou nedostávají, protože k tomu nemají dostatečné vzdělání. Výjimečnou skupinu tvoří pouze vdovy, které mohly vykonávat živnost i bez dostatečné kvalifikace.⁴² První osvědčení pro výkon svého zaměstnání získávají ženy v profesích porodních bab a

³⁷ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články, inv. číslo 107, kart. 4, Československé ženy na vysoké škole a v povoláních vyžadujících vysokoškolské vzdělání, nedatováno.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 34.

⁴⁰ Tamtéž, s. 34-35.

⁴¹ Tamtéž, s. 30-31.

⁴² KOPIČKOVÁ, Božena et al. *Práce, profese, politika*. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 378.

učitelek. Další povolání žen, včetně již těch zmíněných, budou představena na následujících řádcích.

Porodní báby se staly prvním povoláním, které bylo podmíněno určitým vzděláním – složením zkoušky a obdržení diplomu.⁴³ Ženy dále působily jako nájemné kojné, jejich služby vyžadovaly hlavně rodiny s pracovně vyčerpanou matkou, které si její služby mohly dovolit, případně rodin hodně bohatých, kde nebylo zvykem, že by ženy kojily samy.⁴⁴ V rámci šlechtických rodin fungovaly kojné ještě po celé 19. století.⁴⁵ Ústup této profese se projevil s nástupem první světové války, protože došlo k objevu umělé výživy.⁴⁶ Kromě toho se ženy uplatňovaly na trhu práce jako služky v domácnostech, dělnice a nádenice.⁴⁷ Působily také jako prodavačky. Ženy zaměstnané jako dělnice nebo ve službách si často braly za manžele své kolegy, ale kvůli horší finanční situaci zůstávaly v zaměstnání až do doby, kdy otěhotněly.⁴⁸

Jako pro společnost přípustná se jevila profese ženy – učitelky. Již od roku 1849 začaly vznikat pedagogické kurzy sloužící ženám k dozdělení. Široké zastoupení v učitelském sboru měly hlavně na měšťanských a obecných školách, na školách chlapeckých dostávaly svolení pouze k výuce nižších tříd.⁴⁹ Ženy nejprve vyučovaly ruční práce (tzv. industriální učitelky), až po roce 1869 byl vytvořen zákon, který jim umožnil doplnit si své vzdělání na učitelských ústavech, aby pak poté mohly vyučovat na obecných školách.⁵⁰ Nejen že se věnovaly učení, ale také organizovaly divadelní inscenace nebo hudební kurzy. Většina z nich se současně kromě profese věnovala literární činnosti a sdružovala se v institucích, které bojovaly za práva žen. V průběhu první světové války se učitelky věnují hlavně charitativní činnosti a po vzniku

⁴³ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 414.

⁴⁴ Tamtéž, s. 401-404.

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 30.

⁴⁶ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 401-404.

⁴⁷ Tamtéž, s. 378.

⁴⁸ KOPIČKOVÁ, Božena. Životní cykly a žena. In: LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 166.

⁴⁹ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 428-435.

⁵⁰ Nejčastější dotazy z dějin školství. *Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského* [online]. [cit. 2021-6-23]. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/muzeum/pro-badatele/nejcastejsi-dotazy-z-dejin-skolstvi>

Československa, konkrétně v roce 1919 se konečně zbavují příkazu, opustit profesi v případě sňatku. Jenže se musely potýkat s představou, že se podobný zákon může vrátit, protože se začaly objevovat návrhy na snížení platového ohodnocení a propouštění vdaných učitelek. I v dalších letech se prosazuje tendence, že pokud muž pracuje ve službách státu, jeho manželka může být propuštěna, protože k uživení rodiny stačí pobírání pouze jednoho platu. K významnému propouštění vdaných žen se pak přikročí v roce 1939, jedinou výjimku tvoří učitelky, jejichž příjem je hlavním ekonomickým motorem domácnosti.⁵¹

Dělnice byly velmi početnou skupinou zaměstnaných žen. „V letech 1848-1979 představovala ženská pracovní síla nadpoloviční většinu především ve velkých mechanických prádelnách a tkalcovných bavlny.“⁵² Pozice obsazovaly většinou hojně hlavně z toho důvodu, že pro zaměstnavatele znamenaly nižší mzdové náklady. Za zajímavé lze považovat, že dělnice se dočkají kritiky za to, že vůbec vstupují do pracovního procesu. Pozornost se však vůbec nevěnuje těžkým pracovním podmínkám, kterým jsou ženy při práci v továrně denně vystavovány.⁵³ Změna se v tomto ohledu odehraje ke konci 19. století, kdy dochází k omezení pracovní doby, ochraně při výkonu povolání v době těhotenství či zákazu práce s toxickými látkami. To vše zapříčiní hlavně velmi vysoká úmrtnost dětí pracujících matek.⁵⁴

V 60. a 70. letech již není zatracováno vzdělávání žen, avšak stále převažuje model manželky v domácnosti a muže věnujícího se své práci. Není se čemu divit, protože muži začínají v ženách vidět určitou konkurenci hlavně na pracovním trhu.⁵⁵ Na počátku 20. století začínají ženy figurovat ve větší míře na pozicích úřednic, kde se věnovaly hlavně oblasti účetnictví. Pro podniky se stávaly lepšími adeptkami na tuto profesi, protože nemusely být vynaloženy velké sumy na jejich výplaty. Pracovní kariéra úřednic

⁵¹ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 428-435.

⁵² Tamtéž, s. 405.

⁵³ Tamtéž, s. 378.

⁵⁴ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 35.

⁵⁵ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 419.

skončila, jakmile se vdaly a založily rodinu, a proto lze konstatovat, že stále nezastupitelnou roli pro ženu ve 20. století hraje instituce manželství.⁵⁶

1.5 Boj za volební právo žen

Poté co české ženy dosáhly lepších podmínek pro vzdělání a podařilo se jim proniknout i na pracovní trh, čekala na ně další výzva – vymoci si svá politická práva a začít se tak angažovat ve veřejném životě.⁵⁷ Svou roli tu sehrál profesor T. G. Masaryk (1850-1937), který se ve svých výkladech často soustředil na otázku moderní ženy a snažil se prosadit myšlenku jejího zrovnoprávnění. Na počátku 20. století, roku 1903 vzniká Ženský klub český se zaměřením na „*kulturní a osvětově politický život žen*“.⁵⁸ Zde se klade hlavně důraz na přednáškovou činnost nebo na tematické večery věnované literatuře či jinému druhu umění. Sdružení však nepodniklo zásadní kroky pro dosažení politických práv, a tak zasahuje Františka Plamínková, která v roce 1905 ustanovuje Výbor pro volební právo žen.⁵⁹ Toto uskupení si dává za cíl obeznámit muže s tímto požadavkem za pomoci pořádání různých přednášek či sepisováním článků. Avšak muži značně brání politické angažovanosti žen, ale Františka se nevzdává, a když objeví, že ve volebním řádu není jasně specifikována nemožnost zvolit ženu, na pozici poslankyně tedy kandiduje dramatička Božena Viková-Kunětická (1862-1934), která se dočká zvolení do českého zemského sněmu v roce 1912.⁶⁰ Avšak došlo k tomu, že jí místodržitel odepřel přístup do zákonodárního orgánu, a tak v něm nakonec nezasedala.⁶¹ Do politiky se dostala bez aktivit v ženském emancipačním hnutí, pracovala jako spisovatelka a dramatička, která se stavěla proti zavedeným normám ve výchově dívek. Ve svých myšlenkách pracovala s feministickými názory a za základ státu považovala rodinu.⁶²

⁵⁶ Tamtéž, s. 424-427.

⁵⁷ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 36.

⁵⁸ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 46.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie ženského hnutí v Československu. In: *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992, s. 11.

⁶¹ ŽELEZNÁ, Hana. Božena Viková-Kunětická: Na konci cesty? In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 204.

⁶² JEŽKOVÁ, Petra. „Božena, bojovná žena“: Nacionalistický radikalismus českého feminismu. In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 83-90.

Vznik Československa sebou přinese v roce 1919 ženám možnost využít pasivní i aktivní volební právo do obecních zastupitelstev.⁶³ V následujícím roce pak dojde k vytvoření Ústavní listiny Československé republiky, která zahrnuje následující požadavek „*ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně naroveň mužům.*“⁶⁴ Tak ženy získávají nárok účastnit se voleb i do zákonodárných orgánů Československa.⁶⁵ Ústava však nezměnila dosavadní smýšlení české společnosti, i když se ženy častěji angažovaly v nových pracovních oborech a v politické sféře, stále jejich postavení nelze považovat za rovnoprávné.⁶⁶

1.6 Vstup žen do politiky

Politické strany si při vzniku republiky uvědomují, že jakmile ženy získávají volební právo, stávají se důležitou skupinou, která může značně ovlivnit výsledky voleb. Proto také začínají řadit ženskou otázku do svých politických programů. Každá strana však volí vlastní přístup – z politického spektra na tuto problematiku upozorňuje hlavně sociálně demokratická strana, strana národně socialistická a komunisté. Naopak lidová strana společně s agrárníky ženskou otázku ze svých programů zcela vypouští.⁶⁷

A tak se v souvislosti s tím začínají objevovat první ženy v politice, již v roce 1918 v rámci Revolučního národního shromáždění, zde zasedá např. národní socialistka Louisa Landová-Štychová (1885-1969) nebo Ludmila Zatloukalová-Coufalová (1886-1960) za stranu agrární. Dále se sem dostává i Božena Viková-Kunětická s Alicí Masarykovou (1879-1966). Jejich postavení však není mužským osazenstvem respektováno, problematickým se stává hlavně fakt, že tato oblast představuje pro ženy zcela nový prostor, ve kterém se učí za pochodu. To však není překážkou pro aktivně činící političky národně socialistické strany, Louisu Landovou-Štychovou a Františku Zeminovou (1882-1962), které předkládají návrhy na zajištění nemajetných matek s jejich dětmi a také podporují boj proti alkoholismu. Také působení Boženy Vikové-Kunětické je vlivné,

⁶³ CHYTILEK, Roman. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009, s. 284.

⁶⁴ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 46.

⁶⁵ CHYTILEK, Roman. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009, s. 274.

⁶⁶ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 47.

⁶⁷ KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 466-467.

když dokáže prosadit zrušení celibátu učitelek v roce 1919. Jinak se ženy až do roku 1920, tedy do konce trvání Revolučního národního shromáždění, spíše zajímaly o obecné zákony, které se týkaly současně žen i mužů.⁶⁸

Vydání ústavy nezaručuje ženám lepší podmínky v praxi. A tak se hlásí znovu o slovo Františka Plamínková, když v roce 1923 založí Ženskou národní radu, kterou chce zaručit dodržování práv v praktickém životě žen. Plamínková se stává předsedkyní tohoto uskupení a bojuje o sociální zlepšení podmínek pro ženy i děti, kromě toho se věnuje i problematice reformního školství či poskytnutí pracovní příležitosti nekvalifikovaným ženám. Posléze se dočká v roce 1925 zvolení senátorkou Národního shromáždění. S návrhy ŽNR začíná Františka obznamovat kromě svého nového působiště i vládu a další veřejné korporace či jedince, kteří mohou přispět ke změně postavení žen ve společnosti.⁶⁹

„V letech 1920–1939 se v poslanecké sněmovně národního shromáždění vystřídalo dvacet devět žen a v senátu jich pracovalo šestnáct.“⁷⁰ Za ženskou otázku bojují především zástupkyně sociální demokracie. Řeší především otázky zaměstnanosti, neustálé protesty proti prostituci, zlepšení pracovních podmínek či umožnění občanského sňatku.⁷¹ Také se více začíná mluvit o rodinném právu, kde by mělo dojít k nastolení lepších podmínek pro potomky narozené mimo manželský sňatek a k omezení neustále převažující role muže nad ženou. K žádné změně však v tomto ohledu nedochází. K rozebíraným tématům také patří problematika interrupce a s ní spojené zavedení sexuální výuky do škol či rozmach antikoncepčních prostředků atd. O takovou úpravu se pokoušela senátorka Betty Karpíšková (1881-1942), avšak neúspěšně, protože ji v cestě stála lidová strana společně s katolickými spolky.⁷²

Politická profese byla pro ženy náročná z hlediska časových nároků, a tak většina žen dávala přednost spolkové činnosti, aby tolik nezanedbávaly svoji rodinu. Na dráhu profesionálních političek se dávaly často aktivistky, které se oddaly zcela své práci, že

⁶⁸ Tamtéž, s. 464-474.

⁶⁹ HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 47.

⁷⁰ ŽELEZNÁ, Hana. Božena Viková-Kunětická: Na konci cesty? In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 204.

⁷¹ Tamtéž, s. 204.

⁷² KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 475-476.

jim na jejich osobní život už nezbýval čas. Přesto položily základy naší emancipace v první polovině 20. století.⁷³ Jednou z tak významných žen byla i středoškolská profesorka Dr. Klára Červenková, které bude věnována následující část práce.

⁷³ Tamtéž, s. 477.

2. Rodinné zázemí Kláry Červenkové

Klára Červenková se narodila 11. srpna 1873 na pražském Starém Městě jako dvojče své sestry Marie. Od roku 1879 žily společně se svou matkou Marií a jejich otcem, krejčovským mistrem Janem Červenkou, na Malé Straně poblíž Velkopřevorského náměstí v domě č.p. 490.⁷⁴ „Červenkovi bydleli v podkroví. Vešlo se do malé, cihlami dlážděné kuchyňky a pak do prostorného, bezvadně čistého, chudě zařízeného pokoje, jehož vnější stěna byla šikmá a tvořila ostrý úhel s podlahou. Do pokoje se lilo světlo vikýřovým oknem, které bylo součástí mansardové střechy.“⁷⁵

Po smrti rodičů, v prvním desetiletí 20. století, Červenkových dům na Malé Straně obývala Klára jen se svou sestrou, která pracovala jako švadlena. Kromě toho měly dívky ještě staršího bratra Prokopa. V rodině se projevovalo silné katolické vyznání, ale všechny děti Červenkových z církve postupem času vystoupily.⁷⁶

Klára se vyučila prýmkařstvím, ale tomuto řemeslu se ve svém životě věnovat nechtěla. Jakmile se dozvěděla o vzniku prvního dívčího gymnázia v Praze, chtěla jej navštěvovat. Pocházela však velmi z chudých poměrů, a tak si na své studium musela sama vydělat. Své matce, pradeně, pomáhala s roznášením prádla zákaznicím a také si přivydělávala, když pomáhala při těžkých pracích v jiných rodinách. Velmi dřela, četla po večerech knihy, aby se studiu na škole mohla věnovat. O její životní situaci svědčí i dotaz při zkoušce na vysoké škole od profesora historie, který se Kláry dotazoval, z čeho má tak upracované ruce. Ona mu ironicky odpověděla, že „od knih“. I přesto, že její podmínky nebyly vůbec příhodné, pomoc nacházela u své matky a sestry Márinky.⁷⁷

⁷⁴ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁷⁵ MASARYKOVÁ, Alice. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Praha: Ústav TG Masaryka, 1994, s. 68.

⁷⁶ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁷⁷ POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, 1(2), 58-59.

3. Školní léta

3.1 Studium na gymnáziu „Minervy“

Od svých devatenácti let v roce 1892 začíná Klára se svým studiem na gymnáziu „Minervy“, navštěvuje tak vůbec první české dívčí gymnázium v Praze.⁷⁸ Zpočátku však myšlenka vzniku této instituce byla negativně přijímána hlavně mužským osazenstvem. Konkrétně se k ní vyjádřil politik a spisovatel František Ladislav Riegel (1818–1903), jehož odmítavý postoj k založení ústavu podporují následující slova pronesená ke Karolině Světlé: „*Ale milostpaní, ten váš manžel musí být nějak zlý, šťastně provdané ženy se o tu emancipaci nestarají.*“⁷⁹

I přes negativní ohlasy se podařilo členkám ženských spolků v čele s Krásnohorskou předat petici o povolení dívčího gymnázia říšské radě. Petice čítala 4 810 podpisů, a nakonec došlo k jejímu schválení, a tak v roce 1890 je založeno vůbec nejstarší dívčí gymnázium v Rakousku-Uhersku.⁸⁰

Účelem ústavu se stalo „*poskytnouti dívkám stejné vzdělání jako hochům, přípravu pro studium vysokoškolské.*“⁸¹ Od roku založení gymnázia se počítalo s velmi náročnou pětiletou výukou žaček, které během této zkrácené doby měly zvládnout výuku v rozsahu chlapeckých osmiletých gymnázií.⁸² Po náročném studia čekala dívky zkouška dospělosti na chlapeckém Akademickém gymnáziu⁸³, která zahrnovala dvě části. V první vykonaly studentky předběžné zkoušky z filozofické propedeutiky, přírodopisu a náboženství a v následně pak musely prokázat znalost matematiky a cizích jazyků písemnou formou. Právě v tomto období, konkrétně ve školním roce 1897/1898 je ke zkoušce dospělosti

⁷⁸ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁷⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí--proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století.* Praha: Libri, 2005. Gender sondy, 3, s. 32.

⁸⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* Praha: Libri, 2005. Gender sondy, s. 131–132.

⁸¹ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Spolková činnost, inv. číslo 104, kart. 3, poznámky k dějinám Minervy, 1906–1939.

⁸² SEKÝRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii.* Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 12.

⁸³ Od roku 1907 mohly dívky absolvovat maturitu na „Minervě“ (SEKÝRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii.* Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 15)

připuštna i Červenková. Předběžné zkoušky splní, avšak společně se svou spolužačkou Zdenkou Háskovou (1878-1946) nezvládnou část z matematiky a musely využít opravný pokus. Nakonec se jim podaří maturitní zkoušku splnit 21. září 1898.⁸⁴

Ihned v roce 1898 po složení zkoušky dospělosti na gymnáziu, začíná Klára s návštěvami univerzitních přednášek.⁸⁵ Z jejích osobních dokladů vychází, že v roce 1906 se Archem přihlašovací pro mimořádné posluchače na Karlo-Ferdinandově univerzitě české v Praze stává vysokoškolskou studentkou, tedy konkrétně posluchačkou filozofické fakulty. Jak už bylo uvedeno, řádné studium na této fakultě mohly ženy absolvovat od roku 1897, kdy jim bylo umožněno konání závěrečných zkoušek. Klára své vzdělání dokončí 28. července roku 1913, když dosáhne titulu doktora filozofie. Hlavní závěrečnou zkoušku složila z antropologie a geografie, vedlejší pak z filozofie.⁸⁶

Její disertační práce, zhruba sto třicetistránkový rukopis nesl název „*Oasy v Libycké poušti jako sídla obyvatelstva se zvláštním zřetelem k poměrům hospodářským*“.⁸⁷ Ve své disertační práci nás v úvodu seznamuje s hlavním cílem práce – tedy shrnout hospodářské poměry ve východní Sahaře. Kromě toho nám připomíná cestovatele, kteří tam podnikli cestu a také nás informuje, že k sepsání práce jí poslouží jako hlavní prameny poznání – německé, anglické, italské a francouzské cestopisy.⁸⁸ Jednotlivé kapitoly se poté věnují samotnému popisu jednotlivých oáz, najdeme zde např. Dachel nebo Džalo. V závěru práce shrnuje jejich důležitost „*jsou střediskem veškerého života v poušti*“.⁸⁹ Za hlavní zdroj blahobytu označuje výtěžek z datlí, které slouží hlavně jako potrava pro obyvatele, prostředek pro směnný obchod i jako vývozní zboží. Dále v práci rozebírá obyvatele oáz, důležitost velblouda jako dopravního prostředku či arabské obchodníky. Na konci mluví o bohatství oáz, kterému se blíží pouze Siva s Kufrou, díky svým příznivým podmínkám

⁸⁴ SEKÝRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*, s. 83-84.

⁸⁵ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁸⁶ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 3, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity III., s. 1298.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ ČERVENKOVÁ, Klára. *Oasy Libické pouště jako sídla obyvatelstva se zvláštním zřetelem k poměrům hospodářským*. 1914. Praha: Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy, s. 1.

⁸⁹ Tamtéž, s. 116.

pro obchod a zemědělství.⁹⁰ Klára v rámci svého zaměření na geografii napsala ještě rukopis s názvem „*Klassifikace ostrovů*“⁹¹, kde se snaží řadit ostrovy do skupin, aby tak vystihla jejich základní typy a upřesnila jejich vývoj.⁹²

Kláře však vysokoškolský diplom nestačil a toužila po dalším vzdělání, a tak se počátkem dvacátých let pustila do studia na Škole vysokých studií pedagogických v Praze. Jednalo se o instituci založenou roku 1921, která byla tehdy jedinou možností, jak získat vyšší pedagogické vzdělání.⁹³ Studium probíhalo o víkendech, takže ho zájemci navštěvovali při zaměstnání a jejich složení bylo velmi různorodé. Mezi absolventy dominovali zejména učitelé z obecných škol, ale také zde studovali vojáci, lékaři či žurnalisté. Instituce nesloužila pouze Pražanům, studovali zde také obyvatelé z jiných českých měst. S tím souvisel i rozmach vyššího vzdělání pedagogického v Brně, Českých Budějovicích i Táboře.⁹⁴

Z Klářina vysokoškolského indexu z let 1921/1922 lze vyčíst, že zde absolvovala předměty jako například: logiku a etiku, sociologii či experimentální psychologii.⁹⁵

⁹⁰ ČERVENKOVÁ, Klára. *Oasy Libické pouště jako sídla obyvatelstva se zvláštním zřetelem k poměrům hospodářským*. 1914. Praha: Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy, s. 1-124.

⁹¹ ČERVENKOVÁ, Klára. *Klassifikace ostrovů*. 1900. Praha: Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy.

⁹² Tamtéž, s. 5-6.

⁹³ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁹⁴ VALENTA, Josef. Škola vysokých studií pedagogických v Praze. *Pedagogika*. 1982, **32**(4), 435–452.

⁹⁵ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Osobní doklady, inv. číslo 5, kart. 1, Doklady ke studiu na vysoké škole, 1906.

4. Učitelská činnost

Ve školním roce 1906/1907 už však působila jako učitelka na obchodní škole Ženského výrobního spolku v Praze.⁹⁶ Spolek založen roku 1871 se zaměřoval na pomoc chudým ženám, vdovám či osiřelým dívkám, aby jim umožnil spořádaný život bez závislosti na mužích.⁹⁷ Na obchodní škole vyučovala Červenková matematiku a český jazyk. Z pracovní pozice odešla roku 1911. Od roku 1908 pak začala s výukou dějepisu a zeměpisu na soukromém dívčím gymnáziu Minervy.⁹⁸ Je velmi zajímavé, že mohla vyučovat na gymnáziu bez vysokoškolského titulu, zatím pro to nemáme žádné vysvětlení.

Nastoupila tam společně s profesorem Akademického gymnázia Emanuelem Vebrem (1874-1946). Již rok předtím působí na „Minervě“ jako zkušební kandidátka.⁹⁹ Teprve roku 1910 dochází k ustálení formy klasického gymnázia dle vzoru chlapeckých institucí namísto pětiletého náročného studia s vynecháním pro dívky údajně těžko zvladatelných hodin latinského jazyka.¹⁰⁰ Klára vyučuje na gymnáziu pouze jako výpomocná učitelka, tzv. pravou učitelkou se stává až ve školním roce 1911/12.¹⁰¹ Od doby jejího nástupu na gymnázium zaujímá post ředitele Josef Grimm (1860-1948), který tuto funkci zastává až do roku 1917, kdy ho vystřídá František Machát (1876-1935).¹⁰² Klára se jako vyučující dějepisu angažuje v pořádání různých akcí, které jsou spojeny s významnými historickými dny naší země. Výčtem lze jmenovat výročí prohlášení pragmatické sankce císařem Karlem VI., na jehož počest vykoná přednášku se svou kolegyní Albinou Honzákovou sloužící jako příklad potvrzení práv žen.¹⁰³ Společným proslovem oslaví i

⁹⁶ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁹⁷ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný* [online]. Praha, 1908 [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni43ottogoog/page/n861/mode/2up?view=theater>

⁹⁸ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

⁹⁹ SEKYRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 125.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 12-13.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 136.

¹⁰² Literární archiv Památníku národního písemnictví - Minerva. *Badatelna.eu* [online]. [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5082/uvod/>

¹⁰³ SEKYRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 142-143.

Dětský den 2. prosince 1913, který doprovodí žáčky recitacemi či zpěvem.¹⁰⁴ V témže školním roce se díky C. k. Ministerstvu kultu a vyučování dočká jmenování profesorkou dívčího gymnázia. Zanedlouho však onemocní a téměř celý měsíc stráví na nemocenské v domácím prostředí, v době její nepřítomnosti ji zastupuje Ludmila Matiegková (1889-1960) se svou kolegyní. Na ústav se zpátky vrací v 5. května 1914.¹⁰⁵ S dětmi navštěvuje výstavu obrazů¹⁰⁶ a dělá jim doprovod na školním výletě.¹⁰⁷ Ve stejném roce se soukromé gymnázium dostává do správy hlavního města Prahy a od roku 1917 se na počest 70-ti let své zakladatelky dočká přejmenování na České městské dívčí reálné gymnázium „Krásnohorská“.¹⁰⁸

Po vzniku republiky pokračuje v přednáškové činnosti o důležitých osobnostech českých dějin, využívá k tomu sedmdesátých narozenin T. G. Masaryka, kdy promluví o vlivných skutcích prvního československého prezidenta. Akce je doprovázena i zpěvem české a slovenské hymny.¹⁰⁹ Za vlivné působení ve svých vyučovacích předmětech – dějepisu a zeměpisu, jí ústav odmění spravováním sbírky učebních pomůcek pro tyto dva předměty v Soukenické ulici.¹¹⁰

Během dvacátých let, konkrétně v letech 1923-1924 došlo k rozdělení gymnázia na dvě části, jedna z nich nesla název: Druhé české dívčí reálné městské gymnázium, kam kromě části žáků a vyučujících přešla také Červenková.¹¹¹ I když byla od roku 1918 gymnázia koedukována, tedy dívky se stávaly řádnými studentkami i na chlapeckých školách, dívčí vzdělávací instituce stále přetrvávají, protože 19. srpna roku 1919 stanoví vyhláška „že se dívky musí nejprve přihlásit na dívčí střední školu a teprve pokud budou místa plně obsazena, smějí se přihlásit na chlapeckou střední školu...“¹¹² Toto nařízení

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 146.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 148-149.

¹⁰⁶ Péče o výchovu estetickou. *Výroční zpráva soukromého gymnázia dívčího spolku Minervy v Praze*. Praha: Spolek Minerva v Praze, 1914, **24**(1), 89.

¹⁰⁷ Péče o výchovu tělesnou. *Výroční zpráva soukromého gymnázia dívčího spolku Minervy v Praze*. Praha: Spolek Minerva v Praze, 1914, **24**(1), 85.

¹⁰⁸ SEKYRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 16.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 189.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 199.

¹¹¹ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹¹² KŮSOVÁ, Petra. *Školství v době I. Československé republiky*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Medved'ová, s. 26.

napomáhalo k zachování dívčích středních škol, ale nemělo dlouhé trvání, jelikož od roku 1921 se již dívky mohly svobodně rozhodnout, zda zvolí chlapeckou či dívčí střední školu. To souviselo s rušením dívčích lyceí a dívky spíše začaly navštěvovat koedukované instituce.¹¹³

Červenková však na dívčím reálném gymnáziu působila až do školního roku 1933/1934. V těchto letech už ústav nesl název Reálné gymnázium Charlotty Masarykové. Klára se tu věnovala hlavně výuce svých dvou hlavních předmětů, zeměpisu a dějepisu. Kromě toho se zaměřovala i na tzv. laickou morálku, která bude společně se školskou reformou rozebírána dále.¹¹⁴

4.1 Reforma školy v letech 1922–1928

Z jejích výpisek a poznámek lze vyčíst, že se také zajímala o otázku reformy školství pojednávající o změně maturitní zkoušky, která spočívala v několika zásadních bodech. Prvním z nich bylo zavedení domácí písemné práce, jejímž úkolem bylo zjistit, jakým způsobem dokáže žák zpracovat vymezené učivo. Zavedení této formy práce však nakonec nebylo doporučeno.¹¹⁵

K této reformě se vyjádřil v roce 1925 Výbor spolku pro ženské studium s následujícími připomínkami. Za nejzásadnější z nich lze pokládat návrh na jednotné vzdělávání dětí: „*Z hlediska pravé demokracie a rovnosti dejme dětem všem stejně do 14. roku stejné vzdělání a možnost dalšího at' školního, at' samostatného vzdělání.*“¹¹⁶ To znamená zrušení osmiletých gymnázií. Nadanější jedinci představují pro ostatní spolužáky určitý impuls ke zlepšení a mají tedy setrvat společně s ostatními.¹¹⁷

Změny týkající se maturitní zkoušky nastaly až v roce 1931. Na reálkách a všech druzích gymnázií byla zavedena písemná práce z vyučovacího jazyka, na reálkách museli žáci napsat písemku také z deskriptivní geometrie, zde se tedy matematická věda udržela

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹¹⁵ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Školní činnost, inv. číslo 85, kart. 2, Výpisky a poznámky ke školní reformě, 1922-1928.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

jako povinný maturitní předmět v rámci písemné zkoušky. Kromě toho studenti psali ještě další práce v souvislosti se školou, kterou navštěvovali.¹¹⁸

Konkrétně na gymnáziích psali studenti slohovou práci z vyučovacího tedy českého jazyka a překlad z latinského jazyka. Součástí maturity z nepovinné řečtiny byl překlad, z nepovinné němčiny se jednalo o sloh. Studenty na reálných gymnáziích čekala volba mezi němčinou a francouzštinou. Ústní maturitní zkouška se skládala ze čtyř předmětů, ze kterých musel student prokázat své znalosti během jedné hodiny.¹¹⁹

4.2 Stranická potřeba vzdělání členek sociální demokracie

Kromě své učitelské profese Červenková kladla důraz na zlepšení výchovy žen. Podílela se na tvorbě návrhu pro zlepšení jejich situace, který předložila se svou spolupracovnicí Dělnické akademii.¹²⁰ Tato organizace zajišťující stranické vzdělání v rámci sociální demokracie byla založena roku 1896 a „jejím hlavním cílem bylo vzdělávání dělnictva, které bylo chápáno jako základní nástroj dělnické emancipace.“¹²¹ Mezi jejich zásadní požadavky patřilo zřízení bezplatných výchovných ženských kursů při všech politických organizacích. Kursy by měly být vedeny formou přednášek a zahrnovat témata jako socialistická rodina, výklad Ústavy ČSR, socialismus či hospodářský zeměpis. Pro všechny členky strany by měla být návštěva kursu povinná.¹²²

V dalším bodě se předpokládalo zavedení povinných politických seminářů pro ženy, které se chtějí aktivně angažovat ve své politické straně. Seznámí se tak s oblastmi jako je sociologie, národní hospodářství, politika nebo historie. V závěru žádají obě ženy o vyučovací materiál, který by byl vytištěný nákladem Dělnické akademie a zajistil by tak jednotnost výkladu. „Doufáme, že přispějeme k rozřešení problému politického vzdělání ženy, jež považujeme za jednu ze životních podmínek socialismu.“¹²³

¹¹⁸ MORKES, František. *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza několika funkcí*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize nakladatelství TAURIS, 2003, s. 29.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 29–30.

¹²⁰ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Školní činnost, inv. číslo 89, kart. 2, Agitační kroužek žen sociálně demokratických v Praze, 1926.

¹²¹ O nás. *Masarykova akademie* [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://masarykovaakademie.cz/o-nas/>

¹²² AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Školní činnost, inv. číslo 89, kart. 2, Agitační kroužek žen sociálně demokratických v Praze, 1926.

¹²³ Tamtéž.

4.3 Laická morálka

Tento pojem se v západní Evropě začíná objevovat na konci 19. století. Zdůrazňuje, že morálka ke své existenci nepotřebuje záviset na náboženství a nepotřebuje ani náboženské odůvodnění.¹²⁴ Výuka laické morálky je zapojována do hodin občanské a mravní nauky po roce 1922. Samostatný předmět „občanská nauka a výchova“ byl zaveden do českých škol roku 1923 díky malému školskému zákonu z roku 1922.¹²⁵ Předtím se občanská výuka zapojovala do jiných vyučovaných předmětů, nejčastěji do zeměpisu či dějepisu.¹²⁶ Laická morálka se zaměřovala na výchovu k občanství a hlavní důraz kladla na zdvořilé a slušné chování. Vyznačovala se však nejednotností předmětu a příliš volné přístupy vyučujících si v průběhu 20. a 30. let žádaly vytvoření publikací, které by ukázaly jasné postupy výuky i její obsah.¹²⁷ První učebnice občanské výuky se začínají objevovat od roku 1920 příkladem může být *Stručná nauka občanská* či pozdější tituly z roku 1923 *Mladý republikán – listy z obč. nauky a výchovy pro čl. mládež z let 1923 a 1924*, určeny především pro školy obecné.¹²⁸

V otázce morálky se významně angažoval Doc. Dr. Václav Příhoda (1889 – 1979), který se zabýval hlavně tzv. pragmatickou pedagogikou¹²⁹ vyznačující se důrazem na praktickou činnost dětí a odmítavým postojem k jejich pasivnímu a mechanickému učení.¹³⁰ U příležitosti jeho padesátých narozenin Klára napsala studii do knihy o jeho pedagogické činnosti. Uvádí zde jeho základní myšlenku „*Mravní výchova není věcí individuální, nýbrž pěstuje se vždy společenskou prací.*“¹³¹ Příhoda přikládá důležitost

¹²⁴ KUČEROVÁ, Stanislava. *Obecné základy mravní výchovy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 27.

¹²⁵ FORMÁNKOVÁ, Klára. *Výuka občanské nauky a výchovy za 1. Československé republiky*. Brno, 2018. Závěrečná písemná práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Radim Štěrba, Ph.D., DiS., s. 11.

¹²⁶ KRAMOLIŠ, Čeněk. *Občanská nauka a laická morálka*. Komenský. Brno: Ústřední spolek jednoty učitelské, 1921, s. 324.

¹²⁷ KUČEROVÁ, Stanislava. *Obecné základy mravní výchovy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 27-28.

¹²⁸ GALAŠOVÁ, Aneta. *Občanská nauka a výchova v období první Československé republiky*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Medvedřová, s. 72-76.

¹²⁹ Václav Příhoda. *Filozofická fakulta MU* [online]. [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/prihod.html>

¹³⁰ DEWEY, John. *Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci*. Praha: SPN, 1990. Z dějin pedagogiky, s. 35-37.

¹³¹ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Politika a životopisy, inv. číslo 154, kart.4, Doc. Dr. Václav Příhoda a laická morálka, 1939.

výuce náboženství, protože dává dítěti odpověď na otázku života a smrti. Kromě toho konstatuje, že škola nenese odpovědnost za mravní vývoj dítěte, ale pouze za vývoj intelektuální. Pojem samotné laické morálky pro něj nebyl dostačující, a proto přichází s pojmem „humanitní morálka“.¹³² Klářina studie se v knize¹³³ však neobjevila, přestože z její korespondence vyplývá, že přislíbila její sepsání jednomu z hlavních autorů sborníku Karlu Čondlovi.¹³⁴

Klára zdůrazňuje potřebu zohledňovat zájmy dětí z ateistických rodin: „*Na školách obecných dne 31. října roku 1933 v ČSR z 1,853.076 dětí = 74,414 dětí – tedy 4 % dětí bez vyznání.*“¹³⁵ Sama vystupuje z katolické církve v roce 1920, stejně tak učiní během dvacátých let její dva sourozenci.¹³⁶ Červenková si stojí za tím, že i děti z ateistických rodin si zaslouží být obeznámeny o vážných problémech života, a proto se v Praze roku 1934 ustanovuje Kuratorium kursů laické morálky. Jeho úkolem bylo řízení a spravování právě kursů, které měly dát dětem základní vzdělání v oblasti mravní výchovy, dosud v Československu neustanovené.¹³⁷ Kuratorium se skládalo ze dvou ateistických spolků: Volné myšlenky československé, tehdy hlavní ateistické organizace usilující o odloučení státní moci od vlivu církevního a o možnost vyjádřit svůj vlastní názor¹³⁸ a Unie socialistických svobodných myslitelů. Dále jej tvořily čtyři organizace učitelské např. Československá obec učitelská či Škola vysokých studií pedagogických. „*Předsedou kuratoria byl zvolen V. J. Novák, místopředsedy O. Pertold a J. V. Klíma, tajemníkem se stal A. Svoboda, tedy všechno členové školské komise Volné myšlenky.*“¹³⁹

V Praze se kurzy poprvé otevírají 16. října roku 1935 jako nepovinný předmět pro děti od 10 do 16 let – tedy pro žactvo měšťanských škol. Mělo dojít ke zřízení pouhých dvou tříd, ale pro velký zájem jich vzniklo celkem devět. Kuratorium taktéž vytvořilo

¹³² Tamtéž.

¹³³ ČONDL, Karel, ed. a VRÁNA, Stanislav, ed. *Václav Příhoda: život a dílo českého pedagoga*. V Praze: nákladem České grafické Unie, 1939, s. 299.

¹³⁴ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence, inv. číslo 21, kart. 1, Karel Čondl, 1939.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016, s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ O problému laické morálky. *Volná myšlenka: časopis volných myslitelů českých*. Praha: Vydavatelství Volné myšlenky, 1936, 27(16), 124.

¹³⁹ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice dějin a současnosti, s. 123.

letáky s názvem „Rodičům dětí bez vyznání“, jejich součástí byla přihláška do samotných kurzů. Prostory pro výuku a povolení k pořádání kursů získali pořadatelé kurzů od Školského výboru hlavního města Prahy.¹⁴⁰

Ze zprávy jednatele Kuratoria vyplývá, že ve školním roce 1935/36 se do kursů přihlásilo 434 dětí z měšťanských pražských škol. V dalším školním roce stoupl počet žáků na 1 300. Pražské obecné školy začínají nabízet tyto kurzy ve školním roce 1937/1938, přihlásí se na ně 3036 žáků.¹⁴¹ „*Ve skutečnosti se učilo přes 4 250 dětí, téměř 50 % všech bezkonfesních dětí.*“¹⁴² Výuka laické morálky v podobě kurzů se rozšířila i do dalších českých měst. Dokonce pro ně pražské kuratorium zřídilo základní pokyny jako např. získat povolení školního úřadu, vytvořit učební osnovy, sestavit seznam žáků se zájmem o studium atd., aby tak mohlo dojít k založení místních kuratorií. Výuka tedy probíhala po celé republice např. v Brně, Pardubicích, Plzni, Mladé Boleslavi či v Českých Budějovicích. Soustředovala se nejvíce na žáky obecných a měšťanských škol, ale v Pardubicích se obracela pozornost i na studenty škol středních.¹⁴³

I když se jednalo o nepovinné kurzy, hlavní ambicí iniciátorů laické morálky bylo její zavedení jako povinného předmětu do škol. Pokud by nedošlo ke schválení tohoto požadavku, usilovali autoři dopisu alespoň o zavedení laické morálky ve formě nepovinného předmětu s minimálně dvaceti přihlášenými účastníky.¹⁴⁴

Pokud mělo dojít k zavedení povinného předmětu a k zajištění praktického fungování nepovinných kursů, bylo nutné vypracovat učební osnovy. Tento úkol si vzal na starost pedagogický poradce a publicista Jiří Václav Klíma (1874-1948) a zmíněný Václav Příhoda. Nejdříve vytvořili úvod, ve kterém se zaměřili na vytyčení předmětu mravní výchovy pro děti bez náboženského vyznání a nastínili zde úkoly této nauky. Mezi ně řadili vhodnou životosprávu, vycházky, osvojení základních poznatků z psychologie a etiky, četbu knih atd. Poté následovala obecná osnova rozdělená na dvě základní části. První se věnovala vývoji člověka a vzniku života. Druhá se pak zabývala základními

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Politika a životopisy, inv. číslo 154, kart.4, Doc. Dr. Václav Příhoda a laická morálka, 1939.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice Dějin a současnosti, s. 123-124.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 124-125.

etickými pojmy doplněnými o příklady z odborné literatury. Návrh docentů se pak dočkal ještě dalších doplnění a přepracování na žádost Ministerstva školství a národní osvěty. Až v roce 1937 vypracovalo pražské kuratorium osnovy, které směřovaly ke schválení ministerstvu.¹⁴⁵

Právě Červenková pořádala kurzy z laické morálky a tomuto tématu se taktéž věnovala. V její pozůstalosti nalezneme právě výpisky z osnov pro nižší středoškolské oddělení kursů laické morálky, osnovu a rozvrh učiva z občanské výchovy pro školy měšťanské či popis výuky na školách obecných. Tyto dokumenty sloužily Kláře především pro její vlastní pojetí výuky a krátce bude tedy nastíněno, jaké poznatky si děti v rámci laické morálky měly osvojit.¹⁴⁶

Pro děti nižšího středoškolského oddělení, tedy pro první čtyři ročníky osmiletého gymnázia, stačí stručný systém etiky. Do výuky spadají tyto tematické celky: kosmologie, etika a vývoj světových názorů i kultů.¹⁴⁷

Na školách měšťanských se dětem od prvního do třetího ročníku vštěpují informace o slušném chování, o pojišťovnách, ústavech peněžních, třídním boji či významu vzdělání a školství. Konkrétněji dle osnov se v prvním ročníku klade důraz na pojmy rodiny a obce, ve druhém se pak rozvíjí téma vlasti a v poslední třídě se mluví o veškerenstvu.¹⁴⁸

Laická morálka na školách obecných začínala tzv. elementárním stupněm, který zahrnoval první a druhý postupný ročník a zaměřoval se především na: vznik a vývoj světa i lidstva. Další tři ročníky se pak soustředily na vysvětlení důležitých náboženských pojmů či poukázáním na základní mravní ctnosti, které byly podloženy historickými událostmi.¹⁴⁹

Pro správnou výuku byla stěžejní odborná připravenost pedagogů, a proto se pro ně zřizovaly tzv. vzdělávací kurzy poprvé konané v roce 1937 na půdě Univerzity Karlovy v Praze. Osvojovali si zde právě základní pedagogické poznatky od V. Příhody a J. V. Klímy. Za absolvování si odnášeli „frekvenční vysvědčení“, které jim umožňovalo

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 125-126.

¹⁴⁶ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Školní činnost, inv. číslo 95–99, kart. 2, přednášky z laické morálky, nedatováno.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

laickou morálku vyučovat. Ve vzdělání mohli však ještě pokračovat v rámci konferencí, kde si vyměňovali zkušenosti se svými kolegy.¹⁵⁰

Jako základní publikaci k výuce laické morálky využívali učitelé titul s názvem „Základy mravní výchovy pro bezkonfesní mládež.“¹⁵¹ Dále pedagogové využívali různé didaktické dokumenty se zaměřením na určitý stupeň škol např. příručky pro školy obecné nebo pro školy měšťanské. Lze se domnívat, že samotné učebnice pro děti se připravovaly, ale kvůli politickým událostem se iniciátorům kursů nepovedlo je dokončit.¹⁵²

Kurzy se staly velmi efektivní nejen díky těmto podnětům, ale určitou zásluhu na tom má i založení Ústředí kuratorií laické morálky. Jednalo se o nepolitický spolek, jenž se snažil o zavedení povinného předmětu laické morálky na středních i národních školách ještě začátkem školního roku 1938/39. Na místo místopředsedů tohoto orgánu byl jmenován historik Otakar Pertold (1884-1965) společně s Klárou Červenkovou.¹⁵³

Ústředí své požadavky o zavedení předmětu laické výchovy rozesílá vládě i MŠANO¹⁵⁴, ale se svou prosbou není vyslyšeno. O činnosti ústředí však informuje i dobový tisk. Pozitivní ohlasy se mu dostávají od časopisů bezvěreckých spolků jako např. časopis *Volná myšlenka*¹⁵⁵ či od sociálně-demokratického deníku, *Právo lidu*¹⁵⁶, naopak negativní ohlas přichází z lidoveckého tisku.¹⁵⁷

V interní zprávě Kuratoria se uvádí, že k roku 1939 se kurzy konaly např. v Táboře, České Třebové, ve Veselí nad Lužnicí či Kladně. V dalším školním roce posílá Ústředí na MŠANO žádost o povolení nepovinných kursů, ale nedostává je. Ani dalším žádostem

¹⁵⁰ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice dějin a současnosti, s. 129.

¹⁵¹ NOVÁK, Vladimír Josef, Josef MEISNER a Otakar PERTOLD. *Základy mravní výchovy pro bezkonfesní mládež*. Praha: Volná myšlenka, 1936.

¹⁵² KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 129.

¹⁵³ Tamtéž, s. 130.

¹⁵⁴ MŠANO – Ministerstvo školství a národní osvěty

¹⁵⁵ *Volná myšlenka* – nacházely se v něm články z filozofie, historie, náboženství a také informace o činnosti stejnojmenného spolku (KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice Dějin a současnosti., s. 23)

¹⁵⁶ *Právo lidu* – deník věnující se ekonomickým, kulturním, politickým událostem a zásadám sociálně-demokratické strany (KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Přehled dějin české žurnalistiky: určeno pro posluchače fakulty žurnalistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 24)

¹⁵⁷ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice dějin a současnosti, s. 131-132.

není vyhověno. Informace o posledních kurzech se datují do roku 1943. Nakonec se tedy myšlenku laické morálky jako povinného předmětu pro děti bez vyznání nepodařilo prosadit.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 128-132.

5. Angažovanost ve veřejném životě a politické působení

Klára

5.1 Ženský kroužek spolku „Slavie“

Kroužek při svém založení deklaroval, že „*jest sdružením vzdělávacím, není spolkem politickým*.“¹⁵⁹ Byl založen v roce 1900 a stal se součástí spolku Slavia.¹⁶⁰ Tento spolek se ustanovil v témže roce a byl součástí stejnojmenného řečnického i literárního uskupení. Stal se orgánem, který prosazoval volební právo žen, ale zabýval se i dalšími otázkami jako např. celibátem učitelek či feminismem. Spolek často organizoval přednášky významných osobností z veřejného života, vystoupila zde spisovatelka Teréza Nováková či politik František Drtina.¹⁶¹

Klárú považujeme za jednu ze zakladatelek a nejstálejších členek Kroužku ženského spolku „Slavie“. Dále zde působila například publicistka Věra Babáková (1875–1962), středoškolská profesorka a lékařka Albína Honzáková (1877–1973), překladatelka Zdenka Hásková (1878–1946), která byla zvolena první předsedkyní,¹⁶² politička Alice Masaryková (1879–1966) nebo pedagožka Božena Jiráňková (1876–1960) tedy vysokoškolské studentky či již doktorky z lékařské nebo filozofické fakulty. Všechny tyto dámy pocházely z významných intelektuálních rodin a snažily se o lepší sociální postavení žen v rámci společnosti. Bylo zde i odhodlání proniknout mezi dělníky, za typickou představitelku této tendence můžeme označit Karlu Máchovou (1853–1920), pozdější spolupracovnici prvního československého prezidenta. V kroužku se občas objevovali také muži, buď jako kolegové ze studií a pozdější manželé působících žen. Přednášek a debat se rovněž účastnili univerzitní učitelé.¹⁶³

¹⁵⁹ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Spolková činnost, inv. číslo 103, kart. 3, Ženský kroužek Slavie, 1901–1913.

¹⁶⁰ JONÁKOVÁ, Anna. Knička zápisů Ženského kroužku Slavia z let 1900–1906. In: *Literární archiv: sborník Památníku národního písemnictví*. Praha: Orbis, 2004, s. 284.

¹⁶¹ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2007, s. 53–54.

¹⁶² JONÁKOVÁ, Anna. Knička zápisů Ženského kroužku Slavia z let 1900–1906. In: *Literární archiv: sborník Památníku národního písemnictví*. Praha: Orbis, 2004, s. 284.

¹⁶³ Tamtéž.

Zakladatelky spolku se nejprve snažily o své sebevzdělání pomocí debat. Zaměřovaly se na poznání ženské otázky v aspektech historických, etnických i antropologických a snažily se o sebevzdělávat pomocí referování z knih, a samy se chtěly věnovat vzdělávání veřejnosti a zřizování různých ústavů či provedení změn v oblasti opatrovnictví.¹⁶⁴

Členky se zaměřovaly hlavně na studium literatury o ženách v českých i zahraničních časopisech, jejich vzdělání a sociální možnosti. Každá žena působila zároveň i ve spolku Minervy, který před lety zřídil první dívčí gymnázium ve spolupráci s ostatními mimopražskými spolky např. s Vesnou sídlící v Brně či ženskými spolky v Pardubicích, Plzni a Chrudimi.¹⁶⁵

Důležitou složku kroužku „Slavie“ tvořila také publikační činnost, aktivistky přispívaly do Studentských směrů.¹⁶⁶ I když se snažily o vytvoření vlastního periodika nebo alespoň o větší míru publikování v některém ženském časopise např. Ženském světě, nikdy se vlastního časopisu nedočkaly.¹⁶⁷

Zpočátku se jejich schůze konaly každou sobotu od 5 hodin s následujícím programem. Nejdříve některá přednesla referát, následovala debata a později přišly na řadu informace o aktuální problematice, tak jak se o ni ženy dočetly v literatuře či periodicích. Zhruba za dva roky od založení uskupení se již setkání uskutečňovala jednou za dva týdny. Mezi studovanými materiály dominovaly časopisy jako Die Frauen, Ženské listy, Slovenka nebo Die Arbeiterin. Zejména studovaly rakouské periodikum - Dokumente der Frauen, vydávané mezi lety 1899–1902. Na svém zasedání 3.11. 1900 si členky rozdělily oblasti, na které se jednotlivě zaměří. „V. Bábáková a Z. Hásková – Žena v antropologii, K. Červenková, A. Masaryková a M. Komínková se hodlaly zabývat ženou

¹⁶⁴ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Spolková činnost, inv. číslo 103, kart. 3, Ženský kroužek Slavie, 1901–1913.

¹⁶⁵ JONÁKOVÁ, Anna. Knížka zápisů Ženského kroužku Slavia z let 1900–1906. In: *Literární archiv: sborník Památníku národního písemnictví*. Praha: Orbis, 2004, s. 285.

¹⁶⁶ Studentské směry – měsíčník, poprvé vydán v roce 1899, určen pro studenty, příspěvky od osobností české literatury a vědy např. od básníků Antonína Sovy a Viktora Dyka (PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893 - 1993: Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993., s. 22)

¹⁶⁷ JONÁKOVÁ, Anna. Knížka zápisů Ženského kroužku Slavia z let 1900–1906. In: *Literární archiv: sborník Památníku národního písemnictví*. Praha: Orbis, 2004, s. 285.

a vývojem ženy historicky a B. Jiránková literární oblasti.“¹⁶⁸ Postupně se ale každá začala zabývat všemi oblastmi.¹⁶⁹

Program spolku se v průběhu let moc neměnil, avšak charakterizován byl svou systematickostí a členky se zaměřovaly na aktuální problémy související s ženským hnutím. Hlavní záznamy vedly v tzv. Knížce zápisů, kde se vyskytuje seznam referátů s uvedenými přednášejícími a také výčet jednotlivých účastnic schůzí. V rámci sezení referoval například prof. Masaryk na téma: ženy v politice nebo představitelka slovenského ženského hnutí Louisa Klicperová (1882–1954) o životě a literární práci Boženy Němcové.¹⁷⁰

Z posledních zápisů lze vyčíst, že témata kulturní i literární ustupovala do pozadí a místo nich se začaly hojněji objevovat otázky politické. To samozřejmě neodpovídalo původní myšlence ženského kroužku, který měl být veden hlavně v duchu vzdělanostním.¹⁷¹

5.2 Spolek Minerva a pokračování myšlenky dívčího gymnázia

Dále se angažovala ve spolku Minerva, který stál za zřízením prvního dívčího gymnázia.¹⁷² Spolek prošel dvěma hlavními fázemi. První z nich je obdobím již zmiňované budovatelky gymnázia. Lze ho charakterizovat jako období vzruchu a nadšené práce. Druhá epocha nastává mezi lety 1908–1909, představuje ji mladší generace, která se nebrání spolupráci, ale vedoucí jedinci z předešlé doby o pomoc nestojí. Mladší generace si uvědomovala světovou krizi a stavěla se za opravdovost, volnost i duchovní hodnoty. A proto lze tuto fázi označit „bojem o Minervu“, kterého se účastnila feministka a politička Františka Plamínková či učitelka i následně ředitelka měšťanské dívčí školy Marie Tůmová.¹⁷³

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 285–298.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 285.

¹⁷² Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894–1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 4 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹⁷³ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Spolková činnost, inv. číslo 104, kart. 4, Minerva, přibližně 1906–1939.

Klára ve svém článku uvádí, že v roce 1920 ubývá počet žaček na gymnáziu Minerva a jako příčinu uvádí jeho rozdělení na dva samostatné celky. Taktéž v této době se ruší i další dívčí školy např. v Jihlavě, Olomouci, Českých Budějovicích nebo Trenčíně, které se transformují do ústavů koedukovaných. Stav středního vzdělávání u dívek v letech 1929/1930 je následující „celkem 31 samostatných dívčích ústavů a to 20 českých, 11 německých.“¹⁷⁴ Zastoupeno zde bylo 11 československých reálných gymnázií, 9 reformních reálných gymnázií a 11 německých reformních gymnázií.¹⁷⁵

5.3 Výbor pro volební právo žen

Se svým politickým angažováním začíná Klára již za dob svých studií. Určitou zásluha na tom jistě má i navázání přátelských vztahů s Alicí Masarykovou (1879-1966), která dopomohla k seznámení Červenkové s prvním československým prezidentem T. G. Masarykem. Klára se díky tomu účastní různých debatních kroužků a také se zapojuje do strany realistické.¹⁷⁶ Členkou tohoto politického uskupení se stala, když začala působit jako profesorka, tedy kolem roku 1908. Její návštěvy u Masaryků tedy nebyly jen o přátelském posezení, chodila sem řešit i pracovní záležitosti.¹⁷⁷

Do Výboru pro volební právo žen se Červenková dostává až po vzniku první republiky zásluhou své spolupracovnice, političky a spisovatelky Karly Máchové (1853-1920). Avšak její spojitost s tímto orgánem lze nalézt i v její pozůstalosti, která obsahuje původní materiály patřící ženskému uskupení společně s osobními poznámkami Červenkové. Dle toho lze konstatovat, že Klára dostala úkol - sepsat dějinný vývoj tohoto Výboru.¹⁷⁸

Jako zásadní představitelky ve Výboru figurovala právě Klára společně s Františkou Plamínkovou, středoškolskou učitelkou Albínou Honzákovou (1877-1973),

¹⁷⁴ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články, inv. číslo 106, kart. 4, článek do almanachu k výročí gymnázia Minerva, přibližně 1930.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2-7 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹⁷⁷ MASARYKOVÁ, Alice. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Praha: Ústav TG Masaryka, 1994, s. 68.

¹⁷⁸ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2-7 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

spisovatelkou realistické prózy Terézou Novákovou (1853-1912), doktorkou Annou Honzákovou (1875-1940) a jinými.¹⁷⁹ Do čela ženského hnutí se postavila Františka Plamínková. Její prvotní angažmá v politice započalo s požadavkem týkajícího se zrušení celibátu učitelek, své požadavky na „moderní“ ženu vyzdvihovala ve svých přednáškách a taktéž iniciovala v roce 1905 jednu z prvních manifestací na volební právo žen v Praze.¹⁸⁰

Při vzniku první republiky působí Klára v československé straně sociálně dělnické, kde je evidována jako zástupkyně ženského výboru.¹⁸¹ Členkou sociální demokracie se stává po rozpadu Masarykovy realistické strany, tedy kolem roku 1918. Kromě toho začíná pracovat v Dělnické akademii a sepisovat odborné články a vykonávat přednášky v Praze i na venkově.¹⁸² Její referování se týká hlavně tématu ženy: v zaměstnání, v politice či se orientuje na postavení žen v rámci soudobé společnosti.¹⁸³

5.4 Ženská národní rada

Za první světové války nastupovaly ženy na pracovní pozice mužů, kteří museli odcházet bojovat na frontu. Na nových pracovních pozicích se osvědčily, ale jakmile válka skončila, muži si opět chtěli vydobýt zpět své postavení a ženy z těchto pozic měly vymizet.¹⁸⁴ V roce 1920 pak vchází v platnost i ústavní listina, která ženám po formální stránce zaručovala rovnost s muži. Avšak tyto výsady nebyly uplatňovány v praktickém soužití obou pohlaví ve státě. Právě proto v roce 1923 zakládá Františka Plamínková organizaci Ženská národní rada, která si kladla za cíl prosadit zákony týkající se žen do praxe. Jednalo se o liberálně smýšlející organizaci, jejíž činnost se týkala hlavně České země. Rada měla svou pobočku i v Brně, ale tam figurovala Zemská organizace

¹⁷⁹ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, c2008, s. 65-66.

¹⁸⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, s. 167.

¹⁸¹ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2-7 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

¹⁸² POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, 1(2), 58-59.

¹⁸³ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Školní činnost, inv. číslo 91, kart. 2, Dělnická akademie (letáky, programy), 1928-1939.

¹⁸⁴ BUREŠOVÁ, Jana. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 59–89.

pokrokových žen moravských¹⁸⁵, a tak nově vzniklému uskupení nedává šanci se zde prosadit. ŽNR se skládala z mnoha spolků, mezi první dva zakládající patří Výbor pro volební právo žen a Ženský klub český, které existovaly již v předválečných letech. Vstup do této instituce byl podmíněn politickou nestranností ústředí, ale členové se mohli volně angažovat v politických stranách. Instituce se vyznačovala velmi dobrým uspořádáním, skládala se z výkonných výborů, pracovních i zájmových skupin. Schůze valného shromáždění se konala jednou ročně a sloužila např. k ustanovení předsednictva a předsedkyně.¹⁸⁶ Roku 1924 se do tohoto ústředí dostala i Klára Červenková, jako jedna z prvních tu zastávala pozici místopředsedkyně. Za dobu působení v této organizaci u sebe schraňovala různé dokumenty vycházející od ŽNR, které ji sloužily jako studijní materiál pro sepsání dějin ženského volebního práva.¹⁸⁷ Tato práce nebyla nakonec vydána, ale v Klářině pozůstalosti nalezneme materiály, které ukazují na snahu ji sepsat. Jedná se o článek týkající se politicko-právního postavení žen v ČSR, který informuje o vývoji všeobecného volebního práva od roku 1850 až do roku 1918. Kromě toho ke konci článku Červenková konstatuje: „Žen jest výdělečně zaměstnáno v politice velmi málo, více ve službě pomocné.“¹⁸⁸ To si vysvětluje tím, že pro ženy je působení v politice zcela nové a horším způsobem než muži snášejí politický boj.¹⁸⁹ Součástí dokumentů k sepsání dějin jsou i poznámky historické, podklady pro přednášku „Žena v demokracii“ atd. Právě tyto prameny shrnuje Klářin zhruba dvacetistránkový rukopis, s názvem „Dějiny volebního práva žen“.¹⁹⁰

Mezi hlavní činnosti aktivistek ŽNR patřilo studování života žen u nás i v zahraničí, vytvoření knihovny s ženskou literaturou a styky s institucemi, které mají vliv na postavení žen ve společnosti. Kromě toho začíná od roku 1925 feministické hnutí vydávat

¹⁸⁵ Ženská organizace pokrokových žen moravských – liberálně smýšlející ženský spolek (BUREŠOVÁ, Jana. Ženské spolky a zemědělské ženy v období první Československé republiky. In: *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 17.-18.5.2000*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 2000, s. 249.)

¹⁸⁶ BUREŠOVÁ, Jana. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 59–89.

¹⁸⁷ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 6 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>.

¹⁸⁸ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Ženská národní rada – Výbor pro volební právo žen, inv. číslo 262, kart. 8, Dějiny volebního práva žen, článek o politicko-právním postavení žen v ČSR, nedatováno.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Ženská národní rada – Výbor pro volební právo žen, inv. číslo 262- 269, kart. 8, Dějiny volebního práva žen, nedatováno.

periodikum s názvem Ženská rada, z kterého se veřejnost dovídá o působení ŽNR, dočte se zde o práci různých odborů, nalezne zde pozvánky na různé akce i otištěné veřejné dopisy od vážených státních představitelů. Na stránkách tohoto časopisu nás Klára v roce 1926 informuje, že vyžaduje od svých kolegyň spolupráci, za kterou se jim odvděčí podporou odborů ŽNR. Také se zmíní o Pamětním listu, němž bude v nejbližší době předán parlamentu.¹⁹¹ V němž jsou obsaženy možnosti, jakými lze docílit rovnoprávnosti. Také se zde nachází prosby o přepracování zákonů týkající se ženské otázky v oblasti trestního a občanského práva. Upozorňuje se na opilství mužů, které vede k násilí páchaném na jejich družkách. Dále se zmiňuje důležitost hájení práv žen a klade se důraz na zachování platby alimentů ze strany mužů.¹⁹²

K publikační činnosti ŽNR se vracíme v roce 1930, kdy se Františka Plamínková rozhodne k vydání sborníku věnovaného T. G. Masarykovi. Červenková je oslovena dopisem, zda by se k práci na této publikaci přidala, a tak vzápětí odpovídá: „*Pokud mé síly stačí, přispěji velmi ráda k ocenění významu pana prezidenta pro ženy a tím pro celý národ.*“¹⁹³ Publikace „Masaryk a ženy“ vychází na počest 80-ti let československého prezidenta.¹⁹⁴

V první části se kniha zaměřuje na ženskou otázku, ve druhé pak Masarykovy žačky vzpomínají na svého milého profesora.¹⁹⁵ Klára tedy sepisuje příspěvek do druhé zmíněné části pod názvem „Masaryk v mém životě“, kde líčí své sympatie k jeho osobnosti. Popisuje jejich společné seznámení na univerzitě, Masarykovu iniciativu v pořádání přednášek či různých seminářů, které si kladly za cíl obeznámit veřejnost s ženskou otázkou. Také zde píše, že se k němu věrně hlásí, protože pro ni představuje určitý mravní ideál. Nejvíce se jí líbilo, že pouhá vyřknutá slova často zvěčnil svými skutky. Na závěr konstatuje, že bychom se měli postarat o to, aby se jeho myšlenky šířily k mladším

¹⁹¹ Třetí valná schůze Ženské národní rady. *Ženská rada*. Ženská národní rada, 1926, 2(3), 42.

¹⁹² BUREŠOVÁ, Jana. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 59–89.

¹⁹³ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence, inv. číslo 75, kart. 1, Ženská národní rada, 1929.

¹⁹⁴ KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, Anna. Masaryk a ženy. *Ženský svět: list paní a dívek českých*. 1930, 34(5), 93-94.

¹⁹⁵ Tamtéž.

jedincům.¹⁹⁶ Ve stejném roce napsala i stať do sborníku „Masaryk a děti“, kde pojednala o jeho velmi blízkém vztahu k jeho dětem, který pozorovala při návštěvách u Masaryků.¹⁹⁷ Kromě toho mu Klára poskytovala azyl ve svém bytě na Malé Straně, aby se zde mohl stýkat se svou milenkou Oldrou Sedlmayerovou (1884-1954).¹⁹⁸

V roce 1935 se uskuteční Velká manifestační schůze žen, která burcuje feministky, aby dále bojovaly za svá práva, a tak se podílely na budování demokratického státu. Vystoupí zde i Červenková se svou přednáškou na téma absolutistické vlády habsburské dynastie, která zapříčinila vzpoury lidu. Na konci praví, že za nutnost považuje spolupráci ženských představitelk v rámci politických uskupení.¹⁹⁹

Poté již činnost organizace začíná slábnout. Ještě rok 1936 znamená pro ŽNR vybudování Akčního výboru pro hájení ženských práv, který si klade za cíl zajistit bezpečí a ochranu ženě, pokud je jí neprávem ubírána. Se svým aktivním veřejným angažováním končí orgán v roce 1940.²⁰⁰ Jeho úplný konec se datuje do roku 1942, kdy stejně jako většina podobných institucí je rozpuštěn a nejvýznamnější představitelky stíhá nacistická perzekuce. Některé aktivistky jako např. Františka Plamínková nebo Anna Pollertová (1899-1945)²⁰¹ jsou popraveny, na Kláru a poslankyni Betty Karpíškovou (1881-1942) čeká konec života v koncentračním táboře, uvěznění se týká právničky Milady Horákové (1901-1950) a jiné ženy stihnou odejít do emigrace. Odkaz ŽNR uplatňuje v poválečném období Rada československých žen pod vedením Milady Horákové.²⁰²

¹⁹⁶ ČERVENKOVÁ, Klára. Masaryk v mém životě. In: MASARYK, Tomáš, Garrigue. *Masaryk a ženy: sborník k 80. narozeninám prvního prezidenta republiky Československé T.G. Masaryka*. Praha: Ženská národní rada, 1930, s. 263-269.

¹⁹⁷ ČERVENKOVÁ, Klára. S dětmi. In: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Masaryk a děti: sborník vzpomínek*. Praha: A. Bartoš, 1930, s. 11.

¹⁹⁸ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha: Torst, 2005, s. 587.

¹⁹⁹ Velká manifestační schůze žen. *Ženská rada. Ženská národní rada*, 1936, **12**(1), 9.

²⁰⁰ BUREŠOVÁ, Jana. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 59–89.

²⁰¹ Vzpomínáme odbojových pracovnic. *Vlasta*. 1947, **1**(15), 15.

²⁰² BAHENSKÁ, Marie, Dana MUSILOVÁ a Libuše HECZKOVÁ. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, s. 226–229.

5.5 Spolupracovnice K. Červenkové

Za svůj život se Klára setkala s důležitými ženskými osobnostmi 1. poloviny 20. století. Většina známostí vyplývala právě z její politické a spolkové angažovanosti. Z dopisů a dokumentů lze vyčíst, že navazovala přátelské, ale i pracovní vztahy s Alicí Masarykovou, Františkou Plamínkovou, Albínou Honzákovou a Karlou Máchovou. Proto v následujících odstavcích krátce připomenu jejich životní dráhy a také nastíním, jaké vztahy panovaly mezi Klárou a zmíněnými ženskými aktivistkami.

S Alicí Masarykovou (1879-1966) spojovalo Kláru dlouholeté přátelství, které dívky navázaly za svých studií. Nebylo žádným tajemstvím, že Červenková běžně rodinu Masaryků navštěvovala, hlavně v době, kdy začala působit v realistické straně T. G. Masaryka.²⁰³ Alice vlastně celý svůj život zasvětila sociální práci. Po složení zkoušky dospělosti na gymnáziu Minervy nejdříve navštěvovala lékařskou fakultu, ale studium ji nenaplňovalo, a tak přešla na fakultu filozofickou, kde se věnovala studiu sociologie a filozofie. Rozhled si rozšířila díky studijní návštěvě Chicaga. Po návratu do Čech začala vyučovat na gymnáziu v Českých Budějovicích a následně i na pražské Minervě. Funkci předsedkyně Československého červeného kříže vykonávala od roku 1920.²⁰⁴

Františka Plamínková (1875-1942), feministka, která stála u zrodu již zmíněných ženských organizací – Výboru pro volební právo žen, Ženské národní rady a Ženského klubu českého. Františka zadala Kláře vypracovat dějiny volebního práva žen. Kromě toho Plamínková vyzvala své stoupenkyně k vypracování poznámek z různých ženských periodik, které měly sloužit k sepsání dějin. V Klářině pozůstalosti se poznámky z ženských periodik objevují, ale nelze jasně usoudit, že je při sepisování dějin využívala.²⁰⁵ Františka se v roce 1925 stala členkou Senátu a začala se věnovat sociální politice. Také se angažovala v hnutí proti prostituci a v hnutí abstinentským. Nebála se odeslat v roce 1938 dopis Adolfu Hitlerovi, kterým si zpečetila své uvěznění. Sice se

²⁰³ MASARYKOVÁ, Alice. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Praha: Ústav TG Masaryka, 1994, s. 67–69.

²⁰⁴ WAGNEROVÁ, Alena, Lubomír ANLAUF a Míla PRESLOVÁ. *České ženy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, s. 24–25.

²⁰⁵ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 6-7 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578Cervenkova-Klara.pdf>.

nakonec dostala na svobodu, ale druhé zatčení gestapem se jí stalo osudným. Bez soudního procesu byla zastřelena v Terezíně.²⁰⁶

Albína Honzáková (1877-1973), se zprvu rozhodovala, zda se dá na dráhu operní pěvkyně, učitelky nebo profesorky. Protože ji dvakrát nepřijali na Ústav pro vzdělání učitelek, zvolila studium na gymnáziu Minervy. Po dokončení gymnaziálního vzdělání pokračuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde v roce 1914 získá titul doktorky filozofie. S Klárou se seznamuje na gymnáziu Minervy, kde stejně jako ona vyučuje dějepis a zeměpis – stává se tedy profesorkou.²⁰⁷ Červenková ji taktéž zasílá články ke konzultaci a Honzáková ji prosí, zda by nepřispěla do Sborníku dějin spolku Minerva. Zároveň ale zdůrazňuje Klářinu negativní vlastnost: „*Je mi to líto, práce Tvá byla vždy velmi pěkná – ale spolehnutí na Tebe není!*“²⁰⁸ Klára nakonec příspěvek do sborníku Minervy napíše. S Honzákovou ji dle korespondence spojovaly mnohem bližší vztahy než s Plamínkovou. Příkladem může být dopis, ve kterém žádá Albína Kláru, aby se postarala o její květiny, když bude mimo své pražské bydliště. Své psaní zakončuje i osobním dotazem „*jak si se měla na Tatrách?*“²⁰⁹

Učitelka Karla Máchová (1853-1920) pocházela z chudé vrstvy oproti ostatním intelektuálkám působících v ženských hnutích. I přesto se uchýtila ve veřejném životě, když se stala kandidátkou na poslankyni v roce 1908²¹⁰ a také se snažila docílit změn v rámci občanského zákoníku. Navazovala na spisovatelku Boženu Němcovou (1820-1862) v obavách o sociální postavení služebnic, které pracovaly s neomezenou pracovní dobou. Proto se chtěla zasloužit o lepší budoucnost tohoto povolání, když chtěla zavést nemocenské pojištění s pevnou pracovní dobou pro služebné, za svého života se však této změny nedočkala. Také působila jako redaktorka v Ženském listu vycházejícího od roku 1892²¹¹, kde ji v začátcích nejvíce pomohla Klára společně s americkou bojovnicí za ženská práva Charlottou Masarykovou (1850-1923).²¹² Nelze opominout ani její boj za

²⁰⁶ WAGNEROVÁ, Alena, Lubomír ANLAUF a Míla PRESLOVÁ. *České ženy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, s. 28-29.

²⁰⁷ UHROVÁ, Eva. Anna Honzáková a jiné dámy. [Česko]: E. Uhrová, c2012, s. 108–185.

²⁰⁸ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence, inv. číslo 28, kart. 1, Albína Honzáková, 1920, 1930.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, s. 272.

²¹¹ ZAVADILOVÁ, Anna. "Vzpomínám...." *Ženské noviny*. 1937, **19**(26), 2.

²¹² UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, 2008, s. 98–123.

volební právo žen, protože právě ona umožnila Červenkové proniknout do politického světa. Můžeme konstatovat, že Klára ji za to do jisté míry byla velmi vděčná a také k ní velmi vzhlížela. Taktéž oceňovala její nesmírný cit pro pomoc slabým ženám.²¹³ Ve svých vzpomínkách Klára píše: „*Sama podléhala jedině vášni a tou byla: snaha povznést člověka na úroveň pravé lidskosti.*“²¹⁴ Ženského volebního práva se dočkala až po vzniku republiky, když se zúčastnila komunálních voleb roku 1919.²¹⁵

5.6 Účast ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku

Ve 30. letech 20. století se Klára angažovala v organizacích, jež měly napomoci k udržení míru a demokracie. Konkrétně se aktivně zapojovala k udržení demokratického Španělska, ve kterém v období let 1936–1939 vypukla občanská válka.²¹⁶

Vznik tohoto tříletého střetu zapříčinilo hned několik rozporů např. rozdělení armády na stoupence republiky a odpůrce jejího dalšího trvání. Dále mezi sebou sváděli boj zaměstnavatelé a pracující kvůli rozdílnému pohledu na ekonomiku. Ve Španělsku zuřila taktéž válka ideová, kde na jedné straně stála Lidová fronta usilující o socialismus a na druhé pak proti ní bojující fašisté. Utrpení nespočívalo pouze v krvavých bitvách o Madrid nebo na Ebru, ale také se vyznačovalo „*jako nekonečná orgie vraždění za frontou, trauma velké čistky, kdy neuniformovaní lidé byli zabíjeni prostě proto, že se jiným lidem zdáli nehodni další existence ve společném státě.*“²¹⁷ Právě tato válka započala hrůzy páchané na nepohodlných rasách a národech ve 20. století.²¹⁸

V Československu se levicovní aktivisté rozhodli španělské republice pomoci, a tak vzniká Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku²¹⁹, ve kterém působila Klára Červenková od roku 1936 jako místopředsedkyně.²²⁰ O vznik výboru se roku 1936

²¹³ Tamtéž, s. 112.

²¹⁴ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Politika a životopisy, inv. číslo 152, kart. 4, Karla Máchová, květen 1930.

²¹⁵ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, 2008, s. 98–123.

²¹⁶ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

²¹⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států, s. 487.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ PASÁK, Tomáš, Jana PASÁKOVÁ a Milan NAKONEČNÝ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 168.

²²⁰ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence, inv. číslo 69, kart.1, Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku, 1936–1938.

zasloužil, reprezentant československé odbojové činnosti, Emanuel Viktor Voska (1875-1960) s přidruženými demokratickými, ale i levicovými institucemi jako byla např. Liga pro lidská práva nebo Volná myšlenka. Organizace fungovala na celostátní úrovni a vysloužila si i podporu od zástupců politických stran, konkrétně od sociálních demokratů nebo komunistů. Mezi hlavní činnosti výboru patřilo pořádání veřejných sbírek např. pro materiální i finanční zaopatření vystěhovaných španělských dětí do oblasti jižní Francie nebo na vybavení polní nemocnice ve Španělsku. Nemocnice nesla název Polní lazaret Jana Amose Komenského a nejdříve byla uzpůsobena pro stovku pacientů, ale její kapacita se navýšila až na tisíc lůžek. Mohla se pyšnit výborně vybaveným operačním sálem i lékařskou kapacitou MUDr. Františkem Krieglem.²²¹

Další důležitou složku Výboru představovala propagační činnost, která umožňovala uskutečňovat přednášky a vydávat různá díla, typický příklad představuje brožurka „Proč se bojuje ve Španělsku“ (Praha, 1938).²²²

V roce 1936 se Červenkové dostává pozvánky na tzv. předporadu k další práci v „ženské komisi při komitétu na pomoc demokratickému Španělsku“, ale i dalších podobných pozvánek např. od Přípravného výboru pro pomoc Španělska, který ji zve na poradu o tom, jak vůbec pomoci španělskému lidu. Na konci pozvání stojí tzv. výzva, proč se setkání zúčastnit „*Neb každému myslícímu člověku je jasné, že vítězství nebo porážka demokracie ve Španělsku je vítězstvím nebo porážkou demokracie v celém světě.*“²²³ Pro Kláru má větší význam dopis o jejím zvolení za místopředsedkyni výboru, ve kterém mimochodem také stojí, s jakou ochotou a pílí pracuje v této organizaci. Příložená je také pozvánka na pracovní schůzi předsednictva, které se Červenková účastní. Jinak schůze se dle jejich poznámek konají každé pondělí a jako „úkol“ každého člena se stanovuje přivést na další schůzi dva nové členy. Klára působila jako jediná žena v tzv. pracovním výboru, vedle předsedy Em. V. Vosky, jednatele Dr. J. L. Hromádky, tajemníka Dr. I. Sekaniny a pokladníka J. Veselého.²²⁴

²²¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států, s. 630.

²²²MARŠÁLEK, Zdenko a Emil VORÁČEK. *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka: neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936-1939*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017, s. 147.

²²³AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence, inv. číslo 69, kart. 1, Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku, 1936–1938.

²²⁴ Tamtéž.

V následujícím roce se Španělsku dostává stále větší podpory od československé veřejnosti. Výbor pro demokratické Španělsko získává podporu i u našich žen, které věnují svůj čas i úsilí k ušití oděvů dětem vzpomínajících se z občanské války v uprchlických táborech. Výbor nestrádá ani po publikační stránce, vydává brožury s názvy jako „Španělsko v našich srdcích“, „Durango“ či „Španělsko“ atd.²²⁵

Z výboru v roce 1937 vzniká Společnost přátel demokratického Španělska, jejichž hlavní náplní je navázání bližších vztahů mezi ČSR a španělskou republikou. Svou činností jde ve šlépějích výboru, věnuje se podpoře dobrovolníků, kteří působí na frontách při záchraně demokracie. V době prvního sjezdu nově vzniklé organizace (12. – 13.2. 1938) se začíná rozšiřovat povědomí o akci dobrovolného darování krve, na jehož výzvu zareaguje 14 000 lidí, aby tak pomohli lidem bojujícím na straně republikánů.²²⁶

Kromě různých sbírek, které umožní španělským občanům zřízení polní nemocnice, dostatek potravin a základní hygienické potřeby. Největší obětavou pomoc přinese přes dva tisíce dobrovolníků, kteří bojují proti fašistům ve Španělsku. Do bojů se zapojilo na 1322 dobrovolníků z ČSR a následně ještě dalších 850 našich krajanů žijících v cizích zemích. Nábor těchto obětavých jedinců se prováděl tajně s pomocí orgánů jako byl ÚV KSČ, krajské výbory KSČ atd.²²⁷

²²⁵ PASÁK, Tomáš, Jana PASÁKOVÁ a Milan NAKONEČNÝ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 170.

²²⁶ Tamtéž, s. 173.

²²⁷ Tamtéž.

6. Poslední léta života

6.1 Odpor proti nacistické ideologii

Současně s účastí v Ženské národní radě se Klára ve 30. letech věnuje již zmíněné podpoře demokratického Španělska a také obdrží pozvánku na schůzi organizace Ženské ligy pro mír a svobodu. Na pozvání zareaguje dopisem, v němž se omlouvá za svou nepřítomnost na setkání a současně v něm charakterizuje Masarykův postoj, který s ním sdílí: „*Válka je zlo, ale obrana je mravně přípustná, nutná, třebas je nesnadno vymezit přesně, kde začíná obrana a kde násilí...*“.²²⁸ Své další postoje k zachování demokracie, zobrazení současné politické situace a upozornění na možné nebezpečí ze strany nacismu zachycuje v článcích.²²⁹ Jeden z nich nese název „Fašisté a Ejhle, zase vlci v rouše beránčím“, v kterém ukazuje demokracii jako obětího beránka nesoucího všechny hříchy světa. Taktéž mluví o základní části fašistické teorie tzv. silném státu, kde se význam země odvíjí od síly panující ve státě.²³⁰

Kromě toho ukazuje svůj pohled ohledně politické situace i v dobovém tisku. Na stránkách periodika Československé obce legionářské, Národního Osvobození²³¹, se v roce 1934 objevuje psaní, které zaslala tehdejšímu rektorovi Univerzity Karlovy prof. Karlu Dominovi (1882-1953), v němž ho osočuje z negativního smýšlení ohledně národností otázky, hlavně vůči vztahům panujících mezi Němci a Čechy. Připomíná mu jeho rodinné kořeny, matku a dědečka, velmi významného českého pedagoga Gustava Adolfa Lindnera, kterého by snad nechtěl pošpinit svým chováním. Na závěr Klára dodává „*Nemohlo by Vaše rodinné prostředí vésti spíše k přesvědčení, že uvědomělý český člověk.... může žít v přátelství i lásce s příslušníky jiného národa, třebas německého?*“²³² Po týdnu vydá deník strany národně socialistické s názvem České

²²⁸ AMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence odeslaná, inv. číslo 82, kart. 1, Ženská liga pro mír a svobodu, 1935, odpověď na pozvání.

²²⁹ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>.

²³⁰ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články – politika, inv. číslo 137, kart. 4, Fašisté a Ejhle, zase vlci v rouše beránčím, datum neuvedeno.

²³¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 159.

²³² ČERVENKOVÁ, Klára. List p. prof. Dr. Karlu Dominovi prorektoru staroslovenské univerzity Karlovy. *Národní osvobození*. Praha: Pokrok, 1934, 11(284), 4.

slovo²³³ článek, vyjadřující podiv, že profesor na tak zdvořilý dopis neodpovídá. Zároveň se Červenková společně se stranou národních socialistů dočká potupných slov na stránkách Poledního listu, za nedostatečné nastudování původu Gustava Lindnera, kterého ve svém prvotním dopise Dominovi považuje za člověka německé národnosti.²³⁴

Ve stejném roce se Klára připojuje svým podpisem k projevu Obce československých spisovatelů na obranu naší demokracie a k boji proti fašistickému režimu. Kromě ní se hlásí i další vzdělanci jako např. slovenský herec Andrej Bagar, architekt Karel Honzík či poslanec Vojta Beneš. Svě pozitivní stanovisko připojí i organizace: Klub architektů Praha, Svaz učitelstva ČSL nebo Zemský ústřední spolek jednot učitelských v Čechách. Tak si Červenková postupně pečetí svůj osud.²³⁵

V roce 1936 ještě poskytne rozhovor, ve kterém vzpomíná na svá produktivní léta s angažováním v ženském emancipačním hnutí. Ač v důchodu působí pořád stejným mladistvým dojmem, avšak s věkem, jak sama konstatuje, nabírá více radikálního smýšlení. Boj za volební právo shrnuje slovy „*Vždyť to byla naše první láska.*“²³⁶, ale je zřejmé, že dává velký pozor, aby celá práce za získání tohoto práva byla prisuzována práci všech zúčastněných, nejen jí. Se svými spolupracovnicemi vedla boj ideový a toužila po právu na vzdělání. Vzpomíná i na vliv prezidenta Masaryka, humorné poznámky vůči poslancům od Karly Máchové i na založení realistické strany, jejíž se stala členkou.²³⁷ Celé své vyprávění podává v bytě, ve kterém prožila celý svůj život, tedy v Praze, na Velkopřevorském náměstí v domě čp. 490.²³⁸ Její sestra Marie byla v té době velmi těžce nemocna, svá poslední léta dožila v Masarykových domech v Praze a Kláru přežila o pouhé tři měsíce.²³⁹

²³³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 166.

²³⁴ Z nenávisti k Dominovi udělali z G. Lindnera Němce. *Polední list*. Praha: Tempo, 1934, 8(343), 2.

²³⁵ Další projevy souhlasu s protifašistickým projevem Obce čs. spisovatelů. *Národní osvobození*. Praha: Pokrok, 1934, 11(283), 1.

²³⁶ Boj za volební právo žen před třiceti lety: Rozhovor s prof. Dr. Klárou Červenkovou. *Eva: časopis moderní ženy*. Praha: Melantrich, 1936, 8(5), 15.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ *Národní archiv v Praze*, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, policejní přihláška k pobytu Klára Červenková.

²³⁹ POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, 1(2), 59-60.

Hezké vzpomínky se Červenkové rozplynou v roce 1939, kdy Adolf Hitler zabírá československé území. Dochází k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, ve kterém se ženské činitelky veřejného života ocitají v ohrožení a stávají se nepřitelem nacistického režimu.²⁴⁰ Klára v té době spolupracuje s ilegální skupinou Rudolfa Císaře (1920-1986), která zaslala zprávy do Londýna. Mimo to se snažila pomáhat, hlavně v rodinách, které přišly o svého člena zatčením.²⁴¹ Jako sedmdesátiletá stařenka je tedy zatčena 28. října roku 1941 a vězněna pražským gestapem na Pankráci a následně na Karlově náměstí v Praze.²⁴² Své poslední roky stráví v koncentračním táboře.

6.2 Vězenkyně v koncentračním táboře Ravensbrück

V terezínské databázi o Kláře nalzáme neúplný záznam se záměnou v příjmení i/e tedy Klára Červinková, nesedí ještě rok narození, ale další informace o české národnosti nebo o jejím působení na pozici profesorky se s její osobou shodují.²⁴³ Také ve fondu Okupačních vězeňských spisů se její jméno nachází mezi vězněnými ženami.²⁴⁴ Do tábora se dostává transportem mezi lety 1940/41.²⁴⁵ Koncentrační tábor Ravensbrück v nacistickém Německu představoval hlavní ženský tábor nacházející se poblíž stejnojmenné vesnice. Fungoval od roku 1939 až do konce 2. světové války a můžeme říct, že jeho vývoj lze rozdělit do čtyř základních fází. Červenková se sem dostává hned v prvním období (1939–1942), kdy se zde ocitají ženy různých národností, mezi něž spadají hlavně Češky a Polky. Druhou fází symbolizuje rok 1943 s vybudováním firmy Siemens v táboře. S dalším rokem pak začíná ohromným způsobem narůstat počet vězenkyň. Konečný rok 1945 lze označit jako období likvidace, kdy ženy umírají kvůli dlouhodobým špatným životním podmínkám, ale také část z nich končí v nově

²⁴⁰ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 2 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

²⁴¹ POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, 1(2), 58-59.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Klára Červinková: Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrück 1939–1945. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ra-cervinkova-klara>

²⁴⁴ *Národní archiv v Praze*, Okupační vězeňské spisy, sign. Ravensbrück 2, kart. 553, Seznam Čechoslovaček bývalých vězňů v F.K.L. Ravensbrück, Červenková Klára.

²⁴⁵ Klára Červinková: Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrück 1939–1945. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ra-cervinkova-klara>

vybudované plynové komoře. Vývoj tábora byl samozřejmě do značné míry ovlivněn celkovým průběhem války. Postavení vězenkyň se odvíjelo od systému kategorií – politické, kriminální, asociální a jehovistky.²⁴⁶ Jelikož většina Češek patřila do kategorie těch politických, lze s určitou pravděpodobností konstatovat, že sem spadala i Klára.²⁴⁷ Řadila se mezi nejznámější vězněné ženy a shledala se zde se svými dřívějšímižačkami, které ji již za dob studií obdivovaly. Její zdravotní stav byl však velmi špatný, už při příchodu do tábora se potýkala se slepotou. To ji však nezastavilo a snažila se aktivně v táboře zapojovat. Působila zejména na mladší ročníky, kterým se věnovala pomocí svých vyprávění a přednášek za účelem předat své nashromážděné poznatky během života, zaměřovala se hlavně na výklad dějin, který jako bývalá učitelka dějepisu považovala za stěžejní. V táboře vzbuzovala mezi vězenkyněmi velký obdiv a mnohé z nich si ji velmi oblíbily, vysloužila si dokonce přezdívku „Klárinka“.²⁴⁸

V táboře takto prožila tři až čtyři roky života, před smrtí v plynové komoře Červenkovou uchránila ženská spolupráce stejně jako v případě jejich spoluvězenkyň spisovatelky vzpomínkových publikací Elišky Švabinské (1878-1967) nebo komunistické aktivistky Marie Zápotocké (1890-1981).²⁴⁹ Hlavní zásluhu na tom měla Terezie Kozderová (1896-?), která z pozice štubové²⁵⁰, přešla na místo blokové č. 3. Svou funkci vykonávala ku prospěchu žen, poskytovala pomocnou ruku novým vězenkyním k zapojení do života v táboře, naopak starším ženám ulevovala od pracovního vytížení. Při selekci žen do plynu, které se odehrávaly v pozdějších obdobích zachránila životy desítkám žen.²⁵¹ Starou paní profesorku „Klárinku“ dokonce nosila na zádech do nemocničních částí tábora. I přes to, že Červenková Rézi žádala „*Nech mě, já stejně*

²⁴⁶ PLACHÁ, Pavla. *Československé ženy v Ravensbrücku* [online]. Poslanecká sněmovna PČR: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. Dostupné také z: <https://www.youtube.com/watch?v=iPdRg8fzOxg>

²⁴⁷ PLACHÁ, Pavla. České ženy jako rukojmí v Ravensbrücku. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Památník Terezín, 2019, s. 31.

²⁴⁸ HOLEČKOVÁ, Božena. Češky v Ravensbrücku: Památce těch, které se nevrátili. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 202.

²⁴⁹ KLADIVOVÁ, Vlasta a Lída KRUTINOVÁ. Vítězství života: Solidarita. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 166.

²⁵⁰ štubová- vedoucí pŕlky jednoho bloku (PLACHÁ, Pavla. *Československé ženy v Ravensbrücku* [online]. Poslanecká sněmovna PČR: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. Dostupné také z: <https://www.youtube.com/watch?v=iPdRg8fzOxg>)

²⁵¹ HÁJKOVÁ, Dagmar a Hana HOUSKOVÁ. Tábor u jezera: Samospráva. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 36.

umřu.“²⁵², Rézi se svou obětavostí však vždy dopomohla k tomu, aby Kláru zachránila.²⁵³ V koncentračním táboře se také shledala s ženskou aktivistkou Zdeňkou Potočkovou. Bližší vztah si spolu vytvořily již za dob Zdenčiných studií, kdy ji Klára vyučovala. Nakonec Potočkovou přivedla i do Ženské národní rady, kde mohla uplatnit svou silnou osobnost ku prospěchu ženské otázky. Společné přátelství vydrželo až do její smrti.²⁵⁴

Po celou dobu věřila ve vítězství SSSR, které ji konečně dopřeje osvobození. V době, kdy přichází Rudá armáda již leží v bezvědomí, z kterého se neprobírá.²⁵⁵ Umírá v nemocnici koncentračního tábora 12.5. 1945 a o jejím skonání informuje dobový tisk.²⁵⁶ Z něho se dovídáme, jakou obrovskou oporou byla Červenková pro propuštěné ženy, a jakou důvěrou přistupovala Klára k tomu, že jednou přijde den osvobození. Přeživší tábora o Kláře vyprávěly, že „*přímo vyzařovala světlo víry v příští svého národa, jak se stala duchovním majákem všem, kdož pozbývaly naděje.*“²⁵⁷ Návratu do rodné země se už bohužel nedočkala. K uctění její památky uspořádala Společnost Františky Plamínkové vzpomínkový večer, na kterém se taktéž vzdala úcta dalším padlým spolupracovnícům Ženské národní rady jako např. tajemnici Petičního výboru Věrní zůstaneme Anně Pollertové (1899-1945) nebo novinářce Mileně Illiové (1888-1944).²⁵⁸

6.3 Klářin život zasvěcen pro ženskou otázku

I když se nebránila bližšímu kontaktu se svými studentkami, vlastní děti neměla a vlastně ani do jejího života nezasáhl výrazným způsobem žádný partner. V Klářině pozůstalosti objevíme pouze dopis z roku 1915 neznámému muži, v kterém se ho dotazuje na jeho zdravotní stav. Dokonce mu píše, že se stal předmětem jejího hezkého snu: „*Jest nad přece v tom nějaká souvislost? Snad zbytek z někdejší příbuznosti duší?*“

²⁵² HÁJKOVÁ, Dagmar a Hana HOUSKOVÁ. Křížová cesta: Plyn. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 120.

²⁵³ Tamtéž, s. 120.

²⁵⁴ Za Zdeňkou Potočkovou. *Vlasta*. Praha, 1948, (36), 5.

²⁵⁵ HOLEČKOVÁ, Božena. Češky v Ravensbrücku: Památce těch, které se nevrátili. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 202.

²⁵⁶ Červenková Klára. *Kdy zemřeli--?: přehled českých spisovatelů a publicistů zemřelých v letech*. Praha: St. knihovna ČSSR-Národní knihovna, 1962, (1), 38.

²⁵⁷ SEDLMAYEROVÁ, Oldra. Dr. Klára Červenková mrtva. *Čin: list české sociálně-demokratické strany dělnické*. Praha, 1945, 1(29), 2.

²⁵⁸ Společnost F. F. Plamínkové. *Práce*. Praha: Deník Práce, 1946, 2(68), 6.

Nebo jen čirá náhoda?“²⁵⁹ Na závěr konstatuje, že se těší na jeho zprávu, přeje mu rychlé zotavení a naléhá na něj ať nemešká se svou odpovědí.²⁶⁰ Lze tedy usuzovat, že mohlo jít o nějaké krátké milostné vzplanutí. Ovšem jiné dopisy podobného ražení, které by ukazovaly na Klárin trvalejší partnerský vztah, se zde nenacházejí. Do značné míry ji určitě zasáhl celibát učitelek trvající až do roku 1919. Avšak jako podstatnější důvod bych shledala zaujetí pro ženskou otázku, kdy se ženské aktivistky této doby rozhodly zasvětit život pro lepší životy následujících generací dívek, a tak zcela opomíjely na svůj život osobní. Klára není totiž jedinou ženou, která se vzdala manželského svazku. V tomto duchu ji následovala i Františka Plamínková, které vycházela ze svého tvrzení, že pokud se žena vdá, očekává se od ní jediný úkol – přivést na svět děti. V případě, že tak však neučiní, může se věnovat jiným náležitostem, tím nejspíše myslela věci veřejné.²⁶¹ Lze usuzovat, že Klára vycházela z podobného úsudku. Koneckonců na přelomu 19. a 20. století se stále ještě těžko slučoval život matky s rolí pracovnice – obzvláště v ženském hnutí, protože muži často nenacházeli pochopení pro nutnost vzdělání žen, které si chtěly vydobýt stejné postavení jako měli jejich partneři.²⁶²

²⁵⁹ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Korespondence odeslaná, inv. číslo 83, kart. 1, Neznámý pán, 1915.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořet: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha: Torst, 2001, s. 163.

²⁶² Lenderová, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 9.

Závěr

Cílem práce bylo připomenout vlivné emancipační hnutí, ale hlavně představit jednu z osobností, která se o zrovnoprávnění mužů a žen zasloužila.

V teoretické části jsem představila vliv patriarchátu, který převažoval do 19. století. V českých zemích se mu začínáme vymaňovat díky umírněnému emancipačnímu hnutí zpočátku charakterizovaného spolkovou a vzdělávací činností. Postupně jak ženy začínají nabývat vzdělání, pronikají i do světa práce a tím se jim otevírají dosud neznámé možnosti – jednou z nich je i naplnění politických cílů. V době Československého státu se jim dostává aktivního volebního práva a začínají pronikat do politiky.

Hlavní část byla věnována jedné z aktivistek Kláře Červenkové, která se na tomto procesu zrovnoprávnění žen významně podílela. Archivní materiály o její osobě poskytovaly větší množství přednášek či zápisků, které však mapovaly často skutečnosti již sepsané v různých publikacích – takový typický příklad představuje vývoj volebního práva žen. Za zajímavější část její pozůstalosti považuji korespondenci, která mi umožnila nahlédnout do vztahů spojující Červenkovou s dalšími českými feministkami. Nenalezneme zde ovšem mnoho archiválií z jejího dětství a let studií, a proto je první kapitola o její osobě velmi kusá. V práci mi však velmi pomohla archivní pomůcka fondu, která mi umožnila celkově snazší orientaci v jejím životě a také dobové novinové články jsem brala jako stěžejní zdroje informací, protože v některých publikacích se její jméno objevovalo pouze okrajově.

Kláře v její cestě za vzděláním určitě dopomohlo bydliště v pražském prostředí, díky kterému mohla snáze docházet na gymnázium Minervy a později i na Univerzitu Karlovu.²⁶³ Po dosažení potřebného vzdělání se jako středoškolská profesorka snažila o dějinné připomínání významných dnů, a dokonce toužila po získání postu ředitelky gymnázia „Minervy“.²⁶⁴ I když jí tato snaha nakonec nevyšla, určitě ve školství neustrádala, protože plat profesorky na gymnáziu znamenal pro bezdětnou Kláru velmi slušný příjem. Ve školství se jejím hlavním životním projektem stala výuka laické

²⁶³ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>.

²⁶⁴ UHROVÁ, Eva. *Anna Honzáková a jiné dámy*. Česko: E. Uhrová, c2012, s. 149 – 150.

morálky. Také nelze opomenout Klářino aktivní působení ve veřejném životě, konkrétně ve spolcích Minervy a „Slavie“, kde se věnovala běžným úkonům, jako byly přednášky nebo schůze. Díky seznámení s Alicí Masarykovou se stala jednou z nejbližších známých T. G. Masaryka.²⁶⁵ O jejich velmi důvěrném vztahu svědčí i skutečnost, že prezidentovi propůjčovala svůj byt pro schůzky s jeho milenkou.²⁶⁶

Naprostu se oddala myšlence ženské emancipace a angažovala se ve velkém množství organizací, takže se ani nelze divit, že neměla čas na svůj vlastní osobní život. Ostatně to lze říci i o jejich kolegyních, které stejně jako ona často studovaly na vysokých školách, a poté začaly se svým angažováním v emancipačním hnutí. V kontextu dalších aktivistek narozených ve stejné době jako Červenková si lze vybavit jména jako Albína Honzáková, Alice Masaryková, Františka Plamínková atd. Vysokoškolského titulu se v této době však dostalo pouze pár desítkám studentek, první příležitost měly ženy na filozofické fakultě, kde získalo v roce 1900 celkem osm žen vysokoškolské vzdělání.²⁶⁷ Po vzniku Československé republiky se ženám otevírají nové možnosti, mohou studovat techniku, práva či umění.²⁶⁸ S tím souvisí i vzrůstající podíl československých žen na vysokoškolské půdě. Už nepředstavují pouhé desítky, ale až tři tisíce studentek.²⁶⁹ Klára představovala výjimku, protože většina ostatních žen působících v ženském hnutí pocházela z intelektuálních rodin. Nebylo tedy běžné, že by se o univerzitní vzdělání snažily vyučené ženy z chudých poměrů.

Aktivistky také často neuzavíraly manželství, ale milostným románekům se vyhýbat nemusely. Jenže u Kláry nic takového nenacházíme, a tak se jen můžeme domnívat, zda nějaký takový vztah někdy vůbec měla. Svému boji za rovnoprávnost tedy obětovala celý svůj život, stejně jako i ostatní ženské aktivistky. Na začátku jsem si kladla otázku, proč

²⁶⁵ Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1-2 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

²⁶⁶ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha: Torst, 2005, s. 587.

²⁶⁷ Ženy ve vědě v letech 1840–1989. *Věda.cz* [online]. [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>

²⁶⁸ AHMP, f. 1769, Červenková Klára, PhDr., Články, inv. číslo 107, kart. 4, Československé ženy na vysoké škole a v povoláních vyžadujících vysokoškolské vzdělání, nedatováno.

²⁶⁹ Vysoké školy v období 1. republiky ze statistického pohledu. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a2.pdf/31911c66-254e-49a8-9744-ebbbca8b8e37?version=1.0>

vlastně nakonec skončil její život v koncentračním táboře, když při zatčení gestapem byla v tak vysokém věku. Ale po seznámení s jejím hlubokým odporem vůči nacismu a skutečností, že ji mnohé ženy považovaly za svůj vzor, to natolik překvapivé není. Určitě představovala velmi vlivnou osobnost své doby, a tak se ji nacističtí okupanti chtěli zbavit. Klára se totiž angažovala v ilegální skupině Rudolfa Císaře a kromě toho také pomáhala rodinám zatčených. Uvězněna byla 28. října roku 1941 ve věznici na Pankráci a na Karlově náměstí, kde si vedla statečně a odmítla cokoliv prozradit.²⁷⁰ Mezi lety 1940/41 následoval transport do koncentračního tábora Ravensbrück,²⁷¹ kde 13. května 1945 umírá.²⁷²

Na závěr musím konstatovat, že práce v archivu pro mě byla zcela něčím novým, co pro mě však mělo vlastní kouzlo, stejně jako osobnost samotné Kláry. Nahlédnutí do cizího osudu bylo určitou výzvou – obzvlášť v případě neznámé aktivistky za ženská práva, o které nikdo příliš mnoho nenapsal. Právě v tom spatřuji důležitost této práce, v připomínce významné osobnosti našich dějin, která vlastně ovlivnila dnešní postavení žen ve společnosti. Proto pro mě bylo překvapivým zjištěním, že nenalezneme v Praze její pamětní desku ani žádnou ulici, která by po ní byla pojmenována.

²⁷⁰ POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, 1(2), 58-59.

²⁷¹ Klára Červinková: Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrück 1939–1945. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ra-cervinkova-klara>

²⁷² *Národní archiv v Praze*, Okupační vězeňské spisy – Kartotéka osob československé státní příslušnosti vězněných v různých koncentračních táborech, Kartotéka vězněných, Červenková Klára.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond – Červenková Klára, PhDr., Praha 1863.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 3, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity III., s. 1298.

ČERVENKOVÁ, Klára. *Klassifikace ostrovů*. 1900. Praha: Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy.

ČERVENKOVÁ, Klára. *Oasy Libické pouště jako sídla obyvatelstva se zvláštním zřetelem k poměrům hospodářským*. 1914. Praha: Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy.

Národní archiv v Praze, Okupační vězeňské spisy – Kartotéka osob československé státní příslušnosti vězněných v různých koncentračních táborech, Kartotéka vězněných, Červenková Klára.

Národní archiv v Praze, Okupační vězeňské spisy, sign. Ravensbrück 2, kart. 553, Seznam Čechoslovaček bývalých vězňů v F.K.L. Ravensbrück, Červenková Klára.

Národní archiv v Praze, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, policejní přihláška k pobytu Klára Červenková.

Literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy.

BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, 2010.

BAHENSKÁ, Marie, Dana MUSILOVÁ a Libuše HECZKOVÁ. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011.

BAHENSKÁ, Marie. Sociální práce žen v českých zemích v 19. století.: Tradice-kontinuita-povinnost. In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 19-29.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011.

BUREŠOVÁ, Jana. Ženské spolky a zemědělské ženy v období první Československé republiky. In: *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 17.-18.5.2000*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2000, s. 249-258.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

ČERVENKOVÁ, Klára. Masaryk v mém životě. In: MASARYK, Tomáš, Garrigue. *Masaryk a ženy: sborník k 80. narozeninám prvního prezidenta republiky Československé T.G. Masaryka*. Praha: Ženská národní rada, 1930, s. 263-269.

ČERVENKOVÁ, Klára. S dětmi. In: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Masaryk a děti: sborník vzpomínek*. Praha: A. Bartoš, 1930, s. 11-13.

ČONDL, Karel, ed. a VRÁNA, Stanislav, ed. *Václav Příhoda: život a dílo českého pedagoga*. V Praze: nákladem České grafické Unie, 1939.

DEWEY, John. *Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci*. Praha: SPN, 1990. Z dějin pedagogiky.

HÁJKOVÁ, Dagmar a Hana HOUSKOVÁ. Křížová cesta: Plyn. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 112-121.

HÁJKOVÁ, Dagmar a Hana HOUSKOVÁ. Tábor u jezera: Samospráva. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 35-38.

HÁJKOVÁ, Vanda. STRNADOVÁ, Iva. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2010.

HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie ženského hnutí v Československu. In: *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992, s. 9-15.

HENDRYCHOVÁ, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 43-51.

HOLEČKOVÁ, Božena. Češky v Ravensbrücku: Památce těch, které se nevrátili. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 195-203.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. Knižnice Dějin a současnosti.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států.

CHYTILEK, Roman. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.

JACOBI, Juliane. The Influence of Confession and State: Germany and Austria. In: *Girls' Secondary Education in the Western World: From the 18th to the 20th Century*. USA: Palgrave Macmillan USA, 2010.

JEŽKOVÁ, Petra. „Božena, bojovná žena“: Nacionalistický radikalismus českého feminizmu. In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 83-90.

JONÁKOVÁ, Anna. Knížka zápisů Ženského kroužku Slavia z let 1900–1906. In: *Literární archiv: sborník Památníku národního písemnictví*. Praha: Orbis, 2004, s. 283-316.

KLADIVOVÁ, Vlasta a Lída KRUTINOVÁ. Vítězství života: Solidarita. In: *Ravensbrück*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 160-166.

KOPIČKOVÁ, Božena et al. Proměny genderové identity: „Teoretická“ reflexe feminity od středověku do 20. století. In: LENDEROVÁ, Milena, et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 20-67.

KOPIČKOVÁ, Božena et al. Životní cykly a žena. In: LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 68-168.

KOPIČKOVÁ, Božena et al. Práce, profese, politika. In: LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 358-478.

KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha: Torst, 2005.

KRAMOLIŠ, Čeněk. *Občanská nauka a laická morálka*. Komenský. Brno: Ústřední spolek jednoty učitelské, 1921.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. Praha: Ed. Grégr, 1881. Epištoly svobody.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Přehled dějin české žurnalistiky: určeno pro posluchače fakulty žurnalistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách*. Brno: Ženská revue, 1914.

KUČEROVÁ, Stanislava. *Obecné základy mravní výchovy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1990.

KUDLÁČ, Antonín K. K. *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice Dějin a současnosti.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus.

LENDEROVÁ, Milena. a kol. *Eva nejen v ráji*. Žena v Čechách od středověku do 19. století. Praha: Univerzita Karlova, 2002.

- LENDEROVÁ, Milena. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005.
- LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2007. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis.
- MALEČKOVÁ, Jitka. The emancipation of women for the benefit of the nation. The Czech Women's Movement. In: PALETSCHEK, Sylvia et al a . *Women's Emancipation Movements in the Nineteenth Century. A European Perspective*. Stanford: Stanford University Press, 2004.
- MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy.
- MARŠÁLEK, Zdenko a Emil VORÁČEK. *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka: neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936-1939*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017.
- MASARYKOVÁ, Alice. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Praha: Ústav TG Masaryka, 1994.
- MORKES, František. *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza několika funkcí*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize nakladatelství TAURIS, 2003.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999.
- NOVÁK, Vladimír Josef, Josef MEISNER a Otakar PERTOLD. *Základy mravní výchovy pro bezkonfesní mládež*. Praha: Volná myšlenka, 1936.
- OFFEN, Karen. *European feminisms 1700-1950: a political history*. Stanford: Stanford University Press, 2000.
- OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. Gender sondy.
- PASÁK, Tomáš, Jana PASÁKOVÁ a Milan NAKONEČNÝ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999.
- PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893 - 1993: Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993.
- PLACHÁ, Pavla. *České ženy jako rukojmí v Ravensbrücku*. In: *Tereziánské listy: Sborník Památníku Tereziína*. Praha: Památník Tereziína, 2019, s. 31-51.
- SEKYRKOVÁ, Milada. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořet: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha: Torst, 2001.

UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, c2008.

UHROVÁ, Eva. *Anna Honzáková a jiné dámy*. Česko: E. Uhrová, c2012.

WAGNEROVÁ, Alena, Lubomír ANLAUF a Míla PRESLOVÁ. *České ženy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003.

ŽELEZNÁ, Hana. Božena Viková-Kunětická.: Na konci cesty? In: BAHENSKÁ, Marie a Jana MALÍNSKÁ, et al. *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 92014, s. 203-212.

Články

Boj za volební právo žen před třiceti lety: Rozhovor s prof. Dr. Klárou Červenkovou. *Eva: časopis moderní ženy*. Praha: Melantrich, 1936, **8**(5), 15.

ČERVENKOVÁ, Klára. List p. prof. Dr. Karlu Dominovi prorektorů staroslavné univerzity Karlovy. *Národní osvobození*. Praha: Pokrok, 1934, **11**(284), 4.

Červenková Klára. *Kdy zemřeli--?: přehled českých spisovatelů a publicistů zemřelých v letech*. Praha: St. knihovna ČSSR-Národní knihovna, 1962, (1), 38.

Další projevy souhlasu s protifašistickým projevem Obce čs. spisovatelů. *Národní osvobození*. Praha: Pokrok, 1934, **11**(283), 1.

KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, Anna. Masaryk a ženy. *Ženský svět: list paní a dívek českých*. 1930, **34**(5), 93-94.

O problému laické morálky. *Volná myšlenka: časopis volných myslitelů českých*. Praha: Vydavatelství Volné myšlenky, 1936, **27**(16), 124.

Péče o výchovu estetickou. *Výroční zpráva soukromého gymnázia dívčího spolku Minervy v Praze*. Praha: Spolek Minerva v Praze, 1914, **24**(1), 89.

Péče o výchovu tělesnou. *Výroční zpráva soukromého gymnázia dívčího spolku Minervy v Praze*. Praha: Spolek Minerva v Praze, 1914, **24**(1), 85.

Profesorka Klára Červenková. *Hlas revoluce*. 1989, **42**(3), 6.

POTOČKOVÁ, Zdeňka. Vzpomínáme na dr. Kláru Červenkovou. *Nová skutečnost: měsíčník svazu občanů bez vyznání*. 1947, **1**(2), 58-59.

SEDLMAYEROVÁ, Oldra. Dr. Klára Červenková mrtva. *Čin: list české sociálně-demokratické strany dělnické*. Praha, 1945, **1**(29), 2.

Společnost F. F. Plamínkové. *Práce*. Praha: Deník Práce, 1946, **2**(68), 6.

Třetí valná schůze Ženské národní rady. *Ženská rada*. Ženská národní rada, 1926, **2**(3), 42.

VALENTA, Josef. Škola vysokých studií pedagogických v Praze. *Pedagogika*. 1982, **32**(4), 435–452.

Velká manifestační schůze žen. *Ženská rada*. Ženská národní rada, 1936, **12**(1), 9.

Vzpomínáme odbojových pracovníc. *Vlasta*. 1947, **1**(15), 15.

ZAVADILOVÁ, Anna. "Vzpomínám...." *Ženské noviny*. 1937, **19**(26), 2.

Za Zdeňkou Potočkovou. *Vlasta*. Praha, 1948, (36), 5.

Z nenávisť k Dominovi udělali z G. Lindnera Němce. *Polední list*. Praha: Tempo, 1934, **8**(343), 2.

Akademické práce

FORMÁNKOVÁ, Klára. *Výuka občanské nauky a výchovy za 1. Československé republiky*. Brno, 2018. Závěrečná písemná práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Radim Štěrba, Ph.D., DiS..

GALAŠOVÁ, Aneta. *Občanská nauka a výchova v období první Československé republiky*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Medved'ová.

KŮSOVÁ, Petra. *Školství v době I. Československé republiky*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Medved'ová.

Internetové zdroje

Archivní pomůcky AHMP: 110200/22, Červenková Klára, PhDr., (1863) 1894-1941. Zora Damová, Praha, 2016. s. 1 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-578-Cervenkova-Klara.pdf>

Klára Červinková: Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrück 1939–1945. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ra-cervinkova-klara>

LENDEROVÁ, Milena. MŠMT ČR. Feminismus, Gender, emancipace a ženská otázka. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/9633_1_1

Literární archiv Památníku národního písemnictví - Minerva. *Badatelna.eu* [online]. [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5082/uvod/>

Nejčastější dotazy z dějin školství. *Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského* [online]. [cit. 2021-6-23]. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/muzeum/probadatele/nejcastejsi-dotazy-z-dejin-skolstvi>

O nás. *Masarykova akademie* [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://masarykovaakademie.cz/o-nas/>

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný* [online]. Praha, 1908 [cit. 2021-6-28]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni43ottogoog/page/n853/mode/2up?view=theater>

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný* [online]. Praha, 1908 [cit. 2021-6-28]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni43ottogoog/page/n861/mode/2up?view=theater>

PLACHÁ, Pavla. *Československé ženy v Ravensbrücku* [online]. Poslanecká sněmovna PČR: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. Dostupné také z: <https://www.youtube.com/watch?v=iPdRg8fzOxg>

Václav Příhoda. *Filozofická fakulta MU* [online]. [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/prihod.html>

Vysoké školy v období 1. republiky ze statistického pohledu. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a2.pdf/31911c66-254e-49a8-9744-ebbbca8b8e37?version=1.0>

Ženy ve vědě v letech 1840–1989. *Věda.cz* [online]. [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>

Přílohy

Příloha 1 – Fotografie Kláry Červenkové

Zdroj: Profesorka Klára Červenková. *Hlas revoluce*. 1989, 42(3), 6.